

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародного менеджменту

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Міжнародні економічні відносини»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	29 «Міжнародні відносини»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	292 «Міжнародні економічні відносини»

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Економічні ефекти від майбутнього вступу України до ЄС»

здобувача: Бутильока Дениса Олеговича

Науковий керівник: доцент Власенко Юлія Володимирівна

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: к.е.н., доцент Бурмака М.О.

(підпис)

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародного менеджменту**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА**

Міжнародні економічні відносини

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

29 «Міжнародні відносини»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

292 «Міжнародні економічні
відносини»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
С. І. Ткаленко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ М.О.Бурмака

_____ 20__р.

_____ 20__р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Бутилюка Дениса Олеговича

очної (денної) форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Економічні ефекти від майбутнього вступу України до ЄС»

Тему затверджено наказом ректора Університету від "___" _____ 20__
_____р. № _____

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 2 | ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розділ 3 | УКРАЇНА ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Об'єкт дослідження:	Економіка України після майбутнього вступу в ЄС.
Предмет дослідження:	Комплекс теоретико-методологічних уявлень щодо економічних ефектів від майбутнього вступу України в ЄС.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Провести аналіз теоретичних аспектів впливу членства в ЄС на економіку країни: вивчити теоретичні концепції та моделі, які описують вплив членства в ЄС на національну економіку та проаналізувати емпіричні дослідження, для оцінки доцільності членства в ЄС.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1: описуються основні аспекти становлення відносин між Україною та ЄС. Розглядаються сутність європейської інтеграції України, її передумови та важливість для держави. Аналізуються основні етапи розвитку відносин між Україною та ЄС, починаючи з перших кроків до підписання Угоди про асоціацію. Описується нормативно-правова база, яка забезпечує правову основу для інтеграції України з Європейським Союзом, включаючи міжнародні договори, законодавчі акти та інші нормативні документи.

У розділі 2: присвячений аналізу сучасного стану економічного співробітництва між Україною та ЄС. Розглядаються ключові показники торговельної співпраці, обсяги експорту та імпорту між Україною та країнами ЄС, динаміка змін у торговельних відносинах. Аналізується розвиток інвестиційної діяльності між Україною та ЄС, включаючи обсяги прямих іноземних інвестицій, основні інвестори та галузі, що залучають інвестиції. Досліджується науково-технологічне співробітництво в рамках партнерства між Україною та ЄС, зокрема спільні наукові проекти, програми обміну та інноваційні ініціативи.

У розділі 3: окреслюються проблеми та перспективи інтеграції України з ЄС в умовах сучасних викликів. Розглядається економічна співпраця України та ЄС в умовах війни, включаючи вплив воєнних дій на торговельні та інвестиційні відносини. Аналізуються проблеми співробітництва між Україною та ЄС, такі як бюрократичні бар'єри, нерівні умови конкуренції та інші сучасні виклики. Оцінюються ризики, пов'язані з євроінтеграцією України, та пропонуються шляхи їх зниження, включаючи рекомендації щодо покращення державної політики та зміцнення економічної співпраці з ЄС. Запропоновано також такі шляхи вирішення, як поліпшення законодавчої бази, підтримка малого та середнього бізнесу, а також створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій. Включаються рекомендації щодо покращення державної політики та зміцнення економічної співпраці з ЄС. Прогнозується майбутнє відносин між Україною та ЄС та їх вплив на розвиток української економіки.

**Завдання підготував
науковий керівник**

« ____ » _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

« ____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 59 сторінок, 3 таблиці, 4 рисунка, список використаних джерел з 52 найменувань, додатки.

«Економічні ефекти від майбутнього вступу України до ЄС»

Об'єктом дослідження є економіка України після майбутнього вступу в ЄС.

Предметом дослідження є комплекс теоретико-методологічних уявлень щодо економічних ефектів від майбутнього вступу України в ЄС.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи - Провести аналіз теоретичних аспектів впливу членства в ЄС на економіку країни: вивчити теоретичні концепції та моделі, які описують вплив членства в ЄС на національну економіку та проаналізувати емпіричні дослідження, для оцінки доцільності членства в ЄС.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- Проаналізувати сутність та передумови європейської інтеграції України.
- Оцінити етапи розвитку відносин між Україною та ЄС.
- Дослідити нормативно-правове забезпечення асоціації України з ЄС.
- Проаналізувати стан та динаміку торговельної співпраці України та країн ЄС.
- Визначити особливості розвитку інвестиційної діяльності між Україною та ЄС.
- Дослідити науково-технологічне співробітництво в межах Україно-європейського партнерства.
- Виявити проблеми економічної співпраці між Україною та ЄС в умовах війни.
- Оцінити сучасні виклики співробітництва Україна-ЄС.
- Проаналізувати ризики євроінтеграції України та запропонувати шляхи їх зниження.
- Виробити рекомендації щодо покращення державної політики для сприяння інтеграції України з ЄС.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані для покращення відносин між Україною та ЄС,

розробки ефективної стратегії європейської інтеграції України, що дозволить підвищити її економічну стабільність, залучити більше інвестицій та забезпечити стійкий розвиток на міжнародному рівні. Зокрема, отримані висновки можуть бути корисними для урядових структур, бізнесу, наукових та освітніх установ, які працюють над зміцненням партнерства з ЄС.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024

Рік захисту роботи 2024

Ключові слова: ЄС, євроінтеграція, економічне співробітництво, торговельна співпраця, міжнародна співпраця в умовах війни, експорт та імпорт, науково-технологічне співробітництво, інвестиційна діяльність.

Відгук

про кваліфікаційну бакалаврську роботу

здобувача освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»

факультету Міжнародної економіки і менеджменту

Бутилюка Дениса Олеговича

на тему «Економічні ефекти від майбутнього вступу України до ЄС»

1. Обґрунтування актуальності обраної теми, витриманість логічного ланцюга тема-об'єкт предмет-мета-завдання-висновки, відповідність побудови роботи її назві, взаємозв'язок назв розділів та підрозділів (0-10 балів): 10
2. Рівень рівень аналізу та повноти розгляду теоретичних концепцій, понятійного апарату досліджуваної предметної галузі; якість аналізу бібліографічних джерел; достатність глибини теоретичних досліджень за темою; цінність теоретичних висновків (0-10 балів): 10
3. Якість та глибина проведених аналітичних досліджень, застосування аналітичних розрахунків, якісного та кількісного аналізу, відповідність методів і засобів досліджень меті й завдання дослідження, коректність інтерпретації результатів дослідження (0-15 балів): 10
4. Оцінка результатів досліджень; обґрунтування напрямів, наявність альтернативних підходів до вирішення досліджуваної проблеми, можливість впровадження результатів дослідження, рівень обґрунтування запропонованих рішень (0-15 балів): 10
5. Чіткість, обґрунтованість, практичне значення, можливість реалізації висновків (0-10 балів): 5
6. Оформлення роботи та дотримання графіку виконання БДР (0-10 балів): 5
7. Позитивні сторони дипломної роботи: *Позитивним в роботі є те, що здобувач проаналізував вплив членства в ЄС на макроекономіку та дослідив вплив членства в ЄС на економіку підприємств, які вступають до ЄС.*
8. Недоліки роботи: *Висновки потребують більшої аргументації, щоб довести їх практичну цінність. Також потребують додаткового дослідження у зв'язку з повторним проходженням перевірки на плагиат.*

Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи (0-70 балів) 50 Допущення КБР до захисту перед ЕК

підписав балів

Науковий керівник *доцент, к.е.н. Власенко С.В.*
(посада, учене звання, науковий ступінь)

(підпис)
29 червня 2014. *Ю. Ш. ф.*

(прізвище, ініціали)
Власенко С.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.....	6
1.1 Сутність та передумови європейської інтеграції України	6
1.2 Етапи розвитку відносин між Україною та ЄС	11
1.3 Нормативно - правове забезпечення асоціації України з ЄС	17
РОЗДІЛ 2	24
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	24
2.1 Стан та динаміка торговельної співпраці України та країн ЄС.....	24
2.2. Розвиток інвестиційної діяльності між Україною та ЄС	32
2.3. Науково-технологічне співробітництво в межах Україно- європейського партнерства	36
РОЗДІЛ 3	41
УКРАЇНА ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	41
3.1 Економічна співпраця Україна та ЄС в умовах війни	41
3.2 Проблеми співробітництва Україна - ЄС в контексті сучасних умов розвитку	50
3.3 Аналіз ризиків євроінтеграції України та шляхи їх зниження..	54
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми

Європейська інтеграція, задекларована як стратегічний напрямок розвитку України, є точним напрямком для трансформації нашої економіки й орієнтиром цінностей українського суспільства в цілому. Інтеграція України до ЄС наразі підтримується всіма структурами влади та більшістю населення України. Проте цей стратегічний напрямок розвитку нашої держави викликає багато труднощів об'єктивного і суб'єктивного характеру. Причому, чи вдасться їх подолати, залежить не лише від України, а й від зовнішніх факторів за її межами.

Україна є невід'ємною частиною європейської цивілізації і здавна має міцний політичний, культурний та економічний зв'язок з Європою. Після проголошення незалежності України для успішної інтеграції у світові ринки та міжнародні відносини необхідно було побудувати нову політичну та економічну систему та суспільний лад. А завдяки відкритим кордонам українське суспільство отримало можливість для подорожей, або навчання і подальшого пошуку роботи в Європі, що вплинуло на формування проєвропейського світогляду населення.

Європейська інтеграція – це складний і часто суперечливий, але, тим не менш, дуже плідний процес політичної, соціально-економічної та, певною мірою, культурної інтеграції європейських країн, що робить їх могутніми силами на світовій арені.

Збройне вторгнення росії в Україну у 2022 році стало суттєвим поштовхом щодо активної дискусії на рахунок питань про європейську інтеграцію, повертаючись до сьогодення, перспективи європейського шляху оцінюються, як одні з найбільш вагомих для майбутнього нашої держави, адже це, на мою думку, надає нашій державі певні гарантії в сфері безпеки від подальших агресій нашого ворога, про певні перспективи цього свідчать і

значні успіхи України в цьому напрямку – подання заявки та отримання статусу кандидата в члени ЄС.

Мета і завдання дослідження

Провести аналіз теоретичних аспектів впливу членства в ЄС на економіку країни: вивчити теоретичні концепції та моделі, які описують вплив членства в ЄС на національну економіку та проаналізувати емпіричні дослідження, для оцінки впливу членства ЄС на економіку країн, що вже вступили до ЄС.

Об'єкт дослідження

Економіка України після майбутнього вступу в ЄС

Предмет дослідження

Економічний вплив євроінтеграції на вітчизняну економіку

Методи дослідження

- Аналіз потенційних економічних ефектів від вступу України до ЄС
- прогноз динаміки основних макроекономічних показників України після вступу до ЄС
- емпіричні методи оцінювання впливу членства в ЄС на окремі галузі економіки України.

Інформаційна база дослідження.

Слід виділити публікації таких авторів, як: А. Моравчік, Д. Най, Б. Росамонд, Д. Дайнен, Р. Дарендорф, К. Дойч, А. Спінеллі, Е. Хаас, Ю. Хабермас, С. Хоффман, Х. Шульц, Д. Мітрані, та інші, роблячи великий вклад у науковому дискурсі євроінтеграційних процесів.

Особливості побудови інтеграційних відносин досліджували такі українські вчені як: А. Гальчинський, А. Філіпенко, Л. Губерський, А.

Павлишин, А. Румянцев, Я. Жаліло, В. Копійка, Г. Перепелиця І. Тодоров, В. Чумак, В. Чужиков, О. Шаповалова, та ін.

Структура кваліфікаційної роботи.

Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, завершується висновками та списком використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

1.1 Сутність та передумови європейської інтеграції України

Європейський Союз — це унікальне економічне і політичне об'єднання з двадцяти семи європейських країн

Поняття "Європейський Союз" було запроваджено Маастрихтським договором 1993 року як поєднання наднаціональних принципів (Європейське співтовариство) та міжурядових принципів (співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ, спільна зовнішня політика та політика безпеки). [1]

Історія ЄС бере свій початок з договорів, підписаних після Другої світової війни. Першим кроком було сприяння економічному співробітництву. В основі цього лежала ідея, що країни, які торгують одна з одною, стануть економічно взаємозалежними і таким чином збільшать шанси на уникнення конфліктів. В результаті в 1958 році було створено Європейське економічне співтовариство, спочатку для сприяння економічному співробітництву між шістьма країнами - Бельгією, Францією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною та Великою Британією.

З того часу увійшли ще 22 країни (Великобританія вийшла з ЄС 31 січня 2020 року), створивши великий єдиний ринок (також відомий як внутрішній ринок), який продовжує розвиватися на повний потенціал.

Головним економічним двигуном ЄС є єдиний ринок. Він забезпечує вільний рух товарів, послуг, капіталу та людей, і ЄС дотримується цієї лінії в інших сферах, таких як ринки енергії, інформації та капіталу, прагнучи гарантувати, що європейці отримують максимальну вигоду від цих ресурсів.

На рівні ЄС у прийнятті рішень беруть участь різні інституції, зокрема

- Європейський парламент, який представляє громадян ЄС і обирається ними безпосередньо;

- Європейська Рада, що складається з глав держав і урядів країн-членів ЄС;
- Рада Європейського Союзу (також відома як Рада), яка представляє уряди держав-членів ЄС;
- Європейська комісія, в цілому представляє інтереси ЄС. [2]

Специфіка нашої країни, це те, що ми знаходимось на перехресті між Східною та Західною Європою, тому маємо довгострокову мету – вступити до ЄС. Процес крім політичного значення, має і великий потенціал для економічного розвитку України. Вступ до ЄС має відкрити нам нові можливості, стимулювати наше економічне зростання і також посприяти прискоренню модернізації національної економіки.

Здобуття статусу, як кандидата ЄС та подальший євроінтеграційний курс нашої держави у переважній більшості вітчизняних новітніх досліджень визначаються саме як елемент стратегічної стабільності, в тому числі як для держави, так і для бізнесу на найближчі десятиліття.

Протягом десятиліття, після Революції Гідності та російського вторгнення, Україна зробила значні кроки на шляху до ЄС. Безперечно, наш європейський шлях ще далекий від завершення – реформування держави за європейським зразком ще тільки розпочинається, багато питань досі є не вирішеними, але Україні не може змінити зовнішньополітичний курс, який обирав народ шляхом пролиття крові за цю можливість для нашого вільного вибору. Українці усвідомили себе невід’ємною частиною Європи, а кривава, прямо кажучи екзистенціальна повномасштабна війна, яку розв’язали росіяни, показала, що становлення частиною ЄС та НАТО є нашим єдиним варіантом елементарного виживання. Не можна рахувати, що Росія в близькій або довгостроковій перспективі демократизується або докорінно зміниться.

Україна подала офіційну заявку 28 лютого 2022 року на повноправне членство в Європейському Союзі, що стало початком для процесу офіційного

вступу до ЄС. А 23 червня 2022 року вже отримала статус кандидата на членство в ЄС, за який безуспішно боролась вже не один рік за історію інтеграції. Отримавши статус кандидата, Україна, незважаючи на військову агресію, зосередилась на виконанні отриманих вимог від Європейської Комісії. [3]

Слід констатувати також, що війна зробила негативний вплинула на нашу інтеграцію, шляхом уповільнення її темпів. Україна під час агресії зазнала величезних людських та фінансовоекономічних втрат. Критичними і є масштаби економічних втрат України внаслідок війни.

У 2023 році видатки державного бюджету України на внутрішні потреби та виплати за зовнішнім боргом становитимуть 111 млрд доларів США, з яких більша частина припадатиме на видатки на оборону та безпеку - близько 73 млрд доларів США. Скорочення видатків на оборону і безпеку в майбутньому не очікується. [4]

Аналогічний рівень бюджетних видатків - щонайменше 110 мільярдів доларів США на рік - очікується і в 2024-2025 роках. Водночас у 2023 році та в державному бюджетному плані на 2024 рік з внутрішніх джерел держава отримає еквівалент лише 45 мільярдів доларів США. Решта 66 мільярдів доларів США або більше - це міжнародна допомога у вигляді фінансових ресурсів, гуманітарної допомоги та часткової військової допомоги. Зокрема, у 2023 році Україна отримала 42,5 млрд доларів США фінансової допомоги; на 2024 рік уряд оцінює потребу в такій допомозі в 35-37 млрд доларів США. [4]

Надходження і виплати державного бюджету, млрд дол

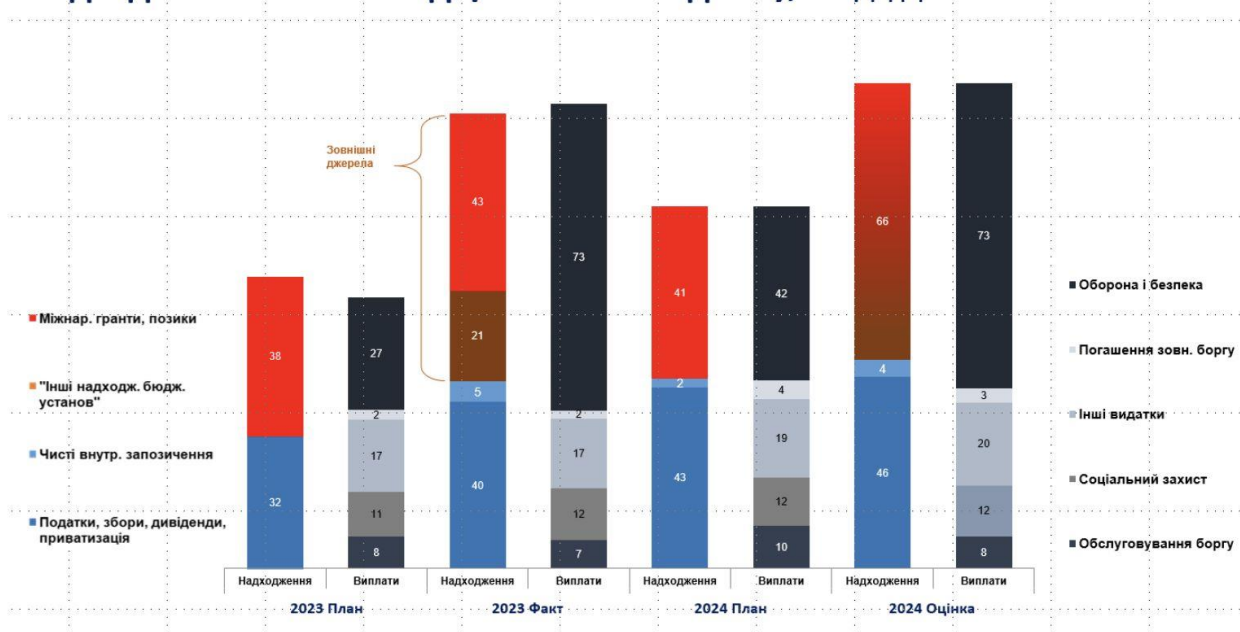

Рисунок 1.1 – Надходження і виплати державного бюджету 2023-2024

Джерело складено на основі [4]

Токсичні речовини щодня потрапляють в атмосферу через лісові пожежі, спалювання нафтопродуктів та промислових підприємств. Так, з початку повномасштабної війни викиди перевищили 67 мільйонів тонн. Тим часом у 2021 та 2020 роках цей показник становив лише 2,2 млн тонн на рік.

Загалом в Україні вже постраждали понад три мільйони гектарів лісів, що становить майже третину всього її лісового фонду. Деякі з них, на жаль, втрачені назавжди.

За даними Інституту аграрної економіки (ІАЕ), через російську агресію та зміну логістичних маршрутів поставки сільськогосподарської продукції до ЄС у 2022 році зросли на 66% до 13,1 млрд доларів США, досягнувши найвищого рівня з часів незалежності. Водночас надходження від поставок до інших трьох регіонів - Азії (7,3 млрд дол. США), Африки (1,6 млрд дол. США) та СНД (0,8 млрд дол. США) - одночасно скоротилися. Загалом, загальна вартість експорту всіх видів аграрної продукції торік склала 23,6 млрд доларів

США, що на 15% менше від абсолютного рекорду 2021 року - 27,9 млрд доларів США. [5]

Через складну логістику війни українська аграрна продукція більше не постачається до багатьох країн, а поставки до деяких регіонів також суттєво скоротилися. Оцінити падіння цих показників складно, оскільки Державна служба статистики та Державна митна служба припинили публікувати статистичну інформацію про експортні операції з початку повномасштабної російської окупації.

Оцінити зміни у топ-10 імпортерів української агропродукції за історичний період можна лише завдяки даним ІАЕ за 2022 рік та довоєнний 2021 рік.:

Таблиця 1.1 – Обсяг імпорту за 2021-2022 рік

Джерело: складено на основі [5]

Країна- імпортер, 2021	Обсяг імпорту в 2021 році, млрд доларів	Країна-імпортер	Обсяг імпорту в 2022 році, млрд доларів
США	4.29	Польща	2.71
Індія	1.77	Румунія	2.56
Єгипет	1.60	Туреччина	2.21
Туреччина	1.47	Китай	1.89
Іспанія	1.17	Іспанія	1.31
Польща	01.07	Нідерланди	1.20
Німеччина	0.85	Італія	0.92
Індонезія	0.76	Угорщина	0.88

Італія	0.75	Індія	0.79
Разом імпорт до	27.90	Разом імпорт до	23.60

Підсумовуючи статистичну інформацію дійшов висновку, що зосередивши свою увагу та ресурси на протистоянні російській агресії, Україна була змушена кардинально змінити пріоритети внутрішнього соціально-економічного розвитку та зовнішньої політики в цілому. Це не могло не позначитися на динаміці та ефективності її європейської орієнтації. Це призвело до уповільнення соціально-економічних реформ у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС., тією чи іншою мірою змогла ускладнити процес імплементації пакета рекомендацій Єврокомісії. Також Україна перетворилась на довгострокового реципієнта міжнародної донорської допомоги, а беручи до уваги наведені цифри втрат бюджету то з'являються побоювання повторити грецьку позикову історію. Оскільки це «війна на виснаження», нам не залишається ніякого іншого вибору як шукати економічно вигідних союзників.

1.2 Етапи розвитку відносин між Україною та ЄС

В історії незалежної України (починаючи від проголошення у 1991 р.) можна виділити таких три умовних етапи:

1. 1991 -1998 рр. – початковий етап, який прийнято вважати становленням форм організаційного забезпечення двосторонніх відносин між Україною та ЄС;
2. 1998 -2014 рр. –характеризується етапом формування стабільної інституційної структури співпраці;
3. 2014 -2024 рр. – цей етап розглядають, як удосконалення інституційних основ співробітництва України та ЄС шляхом поглиблення співпраці.

Відносини між Україною та ЄС розпочалися в грудні 1991 року, визнанням незалежності України від імені ЄС. Співпраця з ЄС тривала в складний період становлення України, міжнародно-правової ідентичності та визначення орієнтирів зовнішньополітичного курсу.

На першому етапі після проголошення незалежності Україна мала визначитися з вектором свого розвитку та майбутнім як член міжнародної спільноти. Важливе значення для цього вибору мало ставлення до України з боку Європейського Союзу, який визнав створення України однією з найважливіших подій у сучасній європейській історії та висловив переконання, що демократична і сильна Україна зробить значний внесок у стабільність Європи в цілому. Як наслідок, національна політика України у сфері європейської інтеграції почала формуватися як стратегія партнерства та співробітництва з ЄС, зокрема 6 квітня 1992 року, коли Комісія ухвалила директиву про початок переговорів щодо укладення угод про партнерство та співробітництво з Білоруссю, Росією, Україною та Казахстаном. [6]

В той час на пострадянському просторі відбувався масштабний процес геополітичного переформатування, коли країни, що розвиваються, налагоджували відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями. Водночас під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників Брюссель поступово формував свою політику на пострадянському просторі, включно з Україною.

Україна стала першою серед країн СНД, яка зробила перші кроки і підписала 16 червня 1994 р. в Люксембурзі Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом (УПС), отже підписання УПС фактично завершуючи етап становлення відносин між Україною та ЄС.

Угода про партнерство і співробітництво була ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 року, а набула чинності 1 березня 1998 року після її ратифікації всіма державами-членами ЄС. Ця Угода стала базовим

документом, що визначає правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною та ЄС на десятирічний період. [7]

Угода охопила широкий спектр сфер співпраці, включаючи тісний політичний діалог, економічні відносини, сприяння торгівлі й інвестиціям, а також підтримку України у зміцненні демократії та розвитку її економіки. Ця угода стала важливим інструментом для сприяння взаємовигідній співпраці між Україною та Європейським Союзом, фінансового, науково-технічного й культурного співробітництва; а також підтримка зусиль України з метою повного переходу до ринкової економіки.

Важливими подіями в історії України є схвалення "Стратегії інтеграції України до ЄС" 11 червня 1998 року, відкриття Представництва Європейської Комісії в Україні у вересні 1993 року та заснування Представництва ЄС в Україні у липні 1995 року. [8]

У рамках імплементації Угоди про партнерство та співробітництво 24 березня 1995 року відбулося перше засідання Спільного комітету Україна-ЄС. Комісія була офіційним інструментом моніторингу економічного та торговельного співробітництва між ЄС та Україною до набуття чинності УПС. Перший саміт Україна-ЄС відбувся у Києві у вересні 1997 року, на якому було підтверджено європейський вибір України, обговорено існуючі проблеми у правовій та договірній сферах, а також шляхи зміцнення економічного співробітництва. На зустрічі також обговорювалися шляхи зміцнення економічного співробітництва. [9]

Набуття чинності Угодою про асоціацію та співробітництво між Україною та ЄС 1 березня 1998 року сприяло подальшому зміцненню інституційної та організаційної підтримки двосторонніх відносин, включаючи створення відповідних органів, згаданих вище (Рада та Комісія з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітет парламентського

співробітництва між Україною та ЄС). Це було зроблено відповідно до законодавства ЄС (стаття 51 УПС). [10]

Разом з цим не менш важливим є ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України, та вступ України до Ради Європи (1995 р.). Серед досягнень здобутих політичним керівництвом нашої країни можна виділити:

- Затвердження щодо плану дій в рамках підписаної Європейської політики сусідства
- ініціювання Україною питання стосовно надання нам статусу країни з ринковою економікою
- створення безвізового режиму з країнами ЄС та спільної побудови нового кордону для співробітництва Україна-ЄС

На жаль, на початку 2000-х років практичний рух у напрямку реалізації цих планів сповільнився, і значного прогресу в подальшій імплементації Угоди про асоціацію та співробітництво між Україною та ЄС досягнуто не було.

Другий етап співробітництва між Україною та ЄС ознаменувався Посланням Президента України 2002 року до Верховної Ради України "Європейський вибір: Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки". Президент України окреслив основні пріоритети та конкретні завдання у сфері реформування та модернізації України у світлі сучасних глобалізаційних викликів, зокрема процес європейської інтеграції було поставлено в центр стратегії економічного та соціального розвитку. [11]

18 березня 2004 року було прийнято Закон України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу", який встановив механізм недопущення

прийняття парламентом законопроектів, що суперечать виконанню Плану дій "acquis communautaire" та Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Запроваджено систему щорічних звітів про виконання програми. [12]

Це продемонструвало певний прогрес у виконанні УПС і можливість створення нової форми відносин між Україною та ЄС, в якій європейська перспектива розвитку України буде більш чітко визнана.

30 грудня 2005 року ЄС надав Україні статус країни з ринковою економікою та виключив її зі списку "країн з перехідною економікою" в антидемпінговому законодавстві ЄС.

Згідно з офіційними результатами виконання Плану дій на 2005-2008 роки, виділяють як позитивні, так і негативні результати. До позитивних відносять поглиблення партнерства у сфері врегулювання кризових ситуацій, в економічному та енергетичному секторах, у сфері юстиції, включаючи візову політику, а також у питаннях свободи та безпеки. Україна має право брати участь у заявах та виступах від імені ЄС з регіональних та міжнародних питань до того, як вони будуть оголошені частиною спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. [13]

Загалом, варто виділити такі чинники Плану дій, які негативно вплинули на ефективність його реалізації:

1) Відсутність єдиного механізму планування та звітності, який би забезпечував дотримання загальноприйнятих стандартів (різні підходи в Україні та ЄС), унеможливила моніторинг виконання плану;

2) загальне формулювання пріоритетів і заходів у планах дій та відповідних урядових документах, а також критеріїв їх виконання

унеможливило визначення критеріїв досягнення цілей плану та критеріїв успіху.

Слабка позиція України на шляху європейської інтеграції та її невідповідність політичним і економічним критеріям членства в ЄС є закономірним наслідком непослідовного затягування реформ.

У листопаді 2013 року відмова Верховної Ради України підписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС призвела до масштабного, але переважно мирного протесту в Україні, відомого як Євромайдан, на захист прагнення українського народу до європейської інтеграції.

Після перемоги «Революції Гідності», 13 березня 2014 року Верховна Рада України підтвердила незворотність курсу України на європейську інтеграцію з метою набуття членства в Європейському Союзі. Постанова підтвердила, що Україна має право подати заявку на членство в Європейському Союзі як європейська держава, що має спільну історію та цінності з країнами ЄС.

25 жовтня 2017 року Уряд затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що є найбільшим урядовим актом в історії. Особливістю Плану є те, що він базується на комплексному аналізі зобов'язань за Угодою, зокрема актів права ЄС, імплементація яких регулюється положеннями Угоди, що дозволяє кожному чітко сформулювати бачення змін у всіх 25 сферах правовідносин, охоплених зобов'язаннями за Угодою, що дозволяє кожному чітко сформулювати бачення змін у всіх 25 сферах правовідносин, охоплених зобов'язаннями за Угодою.

Війна, що триває і незрозуміло скільки ще це буде продовжуватись, негативно впливає та затримує третій етап відносин та інтеграцію України в

Європу. Російська агресія призвела до величезних людських, фінансових та економічних втрат. За роки війни на Донбасі (квітень 2014 - січень 2021), за даними ООН, 13 300 людей загинули і 33 500 отримали поранення. Близько 1,5 мільйона людей, які проживали на Донбасі та в Криму, були вимушені покинути свої домівки. Окуповані території: Крим і частини Донбасу загальною площею 43 744 км² (7,2% території України). Україна була змушена виділити значні ресурси для протидії агресії Кремля. [14]

Таким чином, розв'язана Росією «гібридна війна» гальмувала євроінтеграцію України, відволікаючи наші величезні ресурси, які інакше можна було б спрямувати на євроінтеграцію.

1.3 Нормативно - правове забезпечення асоціації України з ЄС

16 червня 1994 року Україна стала першою країною СНД, яка підписала угоду про партнерство та співробітництво з ЄС. Слід зазначити, що Євросоюз уклав відповідні угоди практично з усіма державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав (СНД), які утворилися на території колишнього Радянського Союзу. УПС була ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 року і набула чинності 1 березня 1998 року після ратифікації парламентами країн-членів ЄС. [10]

Угода охоплює чотири основні сфери:

- Політичний діалог, зовнішня та безпекова політика
- Питання юстиції, свободи та безпеки
- Економічне та галузеве співробітництво
- створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

УПС передбачає регулярний політичний діалог між Україною та ЄС на всіх рівнях, у тому числі на рівні президентів. Таким чином, Угода уточнює наміри та зобов'язання обох сторін щодо забезпечення партнерства та

взаєморозуміння. Угода встановлює низку вимог до України в різних сферах життя, а також демонструє взаємну відданість демократії та ринковій економіці. [15]

Угода визначає 28 сфер, у яких Україна та ЄС мають намір розвивати співробітництво: промислове співробітництво, заохочення та захист інвестицій, державні закупівлі, стандартизація та сертифікація, гірничодобувна промисловість та сировина, наука і технології, освіта та професійна підготовка, сільське господарство, енергетика, цивільне використання ядерної енергії, навколишнє середовище, транспорт, космічна галузь, пошта та телекомунікації, фінансові послуги та регіональний розвиток, включаючи боротьбу з відмиванням коштів, монетарну політику та контакти на регіональному рівні, співробітництво з соціальних та економічних питань. [10]

Угода передбачає скасування кількісних обмежень на імпорт з ЄС в Україну та з України до ЄС. Розвиток економічної інтеграції та торговельних відносин між Україною та ЄС базується на лібералізації та синхронізації відкриття ринків між Україною та ЄС, взаємному збалансуванні торгівлі, взаємному сприянні інвестиціям ЄС в Україну та інвестиціям українських експортерів на ринок ЄС, спільному правовому полі та єдиних стандартах у сфері конкуренції та державної допомоги виробникам.

Угода про партнерство і співробітництво супроводжувалась галузевими угодами між Україною та Європейським Союзом, які деталізували співпрацю у конкретних сферах:

1. Угода між Європейськими співтовариствами та Україною про торгівлю текстильними виробами (5 травня 1993 року).
2. Угода між урядом України та Комісією Європейських співтовариств про створення Контактної групи з вугілля і сталі (8 червня 1994 року).

3. Угода між Європейськими співтовариствами та урядом України про торгівлю сталеливарними виробами (15 липня 1997 року).
4. Багатостороння рамкова Угода INOGATE між Україною та ЄС щодо правових засад міжнародного співробітництва з енергоносіями країн Західної Європи (22 липня 1999 року).
5. Угода про співробітництво між урядом України та Євратомом у галузі керованого термоядерного синтезу (23 липня 1999 року).
6. Угода про співробітництво між урядом України та Євратомом у галузі ядерної безпеки (23 липня 1999 року).
7. Угода про безквотову торгівлю текстильною продукцією на період 2001-2004 років (грудень 2000 року). [10]

Ці угоди доповнювали та конкретизували співпрацю між Україною та ЄС у різних сферах, сприяючи розвитку взаємовигідних відносин між сторонами.

УПС визначає вісім пріоритетів для співпраці між Україною та ЄС:

- Енергетика
- Торгівля та інвестиції
- Юстиція та внутрішні справи
- Наближення українського законодавства до законодавства ЄС,
- охорона навколишнього середовища
- Транспортний сектор
- Транскордонне співробітництво
- Співробітництво у сфері науки, технологій та космосу

Після наполегливих вимог східних сусідів ЄС, включаючи Україну, та у відповідь на заснування Середземноморського союзу, у 2008 році ЄС виступив

з ініціативою поглибити свої відносини зі східними сусідами на основі нових принципів ЄС зробив відносини з Україною орієнтиром для подальшого розвитку свого партнерства зі східними сусідами на основі принципів політичного союзу та економічної інтеграції. Він встановив орієнтир для подальшого розвитку партнерства. Ця нова ініціатива, що отримала назву Східне партнерство (СП), була оголошена на саміті СП у Празі в травні 2009 року. Східне партнерство замінило існуючі угоди про партнерство та співробітництво на угоди про асоціацію, створило поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) і передбачає можливість оновлення правової бази відносин між ЄС та його східними сусідами, включаючи лібералізацію візового режиму з Україною; стратегічний інтерес України в Східному партнерстві полягає в тому, щоб запропонувати країнам-партнерам перспективу членства в ЄС, таким чином пов'язуючи цю ініціативу з політикою розширення Євросоюзу. [16]

Варто зауважити, що Європейський Союз встановлює ряд обов'язкових до виконання вимог та рекомендацій для всіх нових членів, а саме Копенгагенські критерії, вони також визначені в трьох документах:

1. Маастрихтський договір
2. Декларація Європейської ради 1993 року в Копенгагені
3. Схемі переговорів з окремою країною-кандидатом.

Копенгагенські критерії для вступу країн Центральної та Східної Європи до ЄС були прийняті Європейською Радою в Копенгагені в червні 1993 року і ратифіковані Європейською Радою в Мадриді в грудні 1995 року. Відповідно, "будь-яка держава-партнер у Центральній та Східній Європі, яка цього бажає, може стати членом Європейського Союзу". [17]

Критерії, яким повинні відповідати країни-кандидати на членство в ЄС (Копенгагенські критерії), були затверджені Європейською Радою в Копенгагені в червні 1993 року і включають наступне:

- Інституційна стабільність, що гарантує демократію, а також верховенство права і повагу до прав людини, а також повагу і захист меншин (політичні критерії);

- здатність ринкової економіки функціонувати і протистояти конкурентному тиску та ринковим силам всередині ЄС (економічні критерії)

- суворе дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу (інші критерії). [18]

Членство в ЄС вимагає від держави, що являється кандидатом повної стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу і захист меншин. Статтею 6 Договору про Європейський Союз закріплено, що «Союз базується на принципах свободи, демократії, поваги до прав людини і основних свобод та верховенства права».

Відповідно до Копенгагенських критеріїв, умовою вступу в економічній сфері є "як функціонуючої ринкової економіки, так і здатності протистояти конкурентному тиску та ринковим силам в межах ЄС".

Функціонуюча ринкова економіка характеризується наступними елементами:

- Рівновага між попитом і пропозицією як результат вільної взаємодії ринкових сил;

- Лібералізація цін і торгівлі

- Відсутність бар'єрів для входу на ринок і виходу з нього; і

- Адекватна правова база, включаючи регулювання прав власності та забезпечення дотримання законів і контрактів; та

- Забезпечення макроекономічної стабільності, включаючи цінову стабільність, фінансову стабільність та стабільність платіжного балансу;
- Суспільний консенсус щодо найважливіших питань економічної політики;
- Достатньо розвинений фінансовий сектор для спрямування заощаджень у виробничі інвестиції. [19]

Висновки до розділу:

Підсумовуючи представлену вище інформацію дійшов висновку, що широкомасштабна війна, яка несе загрозу українській державності, означає відмову від пріоритетів внутрішнього соціально-економічного розвитку та зовнішньої політики загалом і зосередження основної уваги та ресурсів на протистоянні російській агресії. Це не може не позначитися на динаміці та ефективності європейської орієнтації. Це сповільнило темпи соціально-економічних реформ у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і певною мірою ускладнило процес імплементації рекомендацій Єврокомісії. Також Україна перетворилась на довгострокового реципієнта міжнародної донорської допомоги, а враховуючи наведені цифри втрат бюджету то з'являються побоювання повторити грецьку позикову історію. Оскільки це «війна на виснаження», нам не залишається ніякого іншого вибору як шукати економічно вигідних союзників.

Не менш важливим є і налагодження наших мікроекономічних процесів, пов'язаних з тінізацією та корупцією на всіх рівнях та у багатьох інститутах України. Продовження реформ залишаються важливими завданнями для України, сприяючи побудові справедливого, прозорого та ефективного суспільства. І тільки після значних фундаментальних змін в суспільстві та проведених реформ ми можемо вимагати або сподіватись на щось в інтеграційному довгостроковому плані державобудування України.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1 Стан та динаміка торговельної співпраці України та країн ЄС

Співпраця між Україною та країнами-членами ЄС зміцнює зовнішньоекономічні зв'язки та збільшує обсяги торгівлі та інвестицій, що впливає на розвиток української економіки.

Європейська інтеграція є важливим чинником прискорення економічного розвитку майбутніх країн членів ЄС, а й центром тяжіння геополітичних та економічних інтересів багатьох країн, у тому числі й України, тому не дивно, що у 2018 році в Конституції України було закріплено, що стратегічна орієнтація держави на набуття повноправного членства в ЄС є незворотною.

Головною метою зовнішньоекономічної політики разом з торгівлею для ЄС є забезпечення найкращих умов для європейських виробників та споживачів. Водночас стратегія ЄС включає принципи демократичної допомоги для покращення умов життя в бідних країнах. Інструментами трансформаційного ефекту європейської інтеграції є договори, угоди та закони, які об'єднують держави на спільних стандартах та умовах.

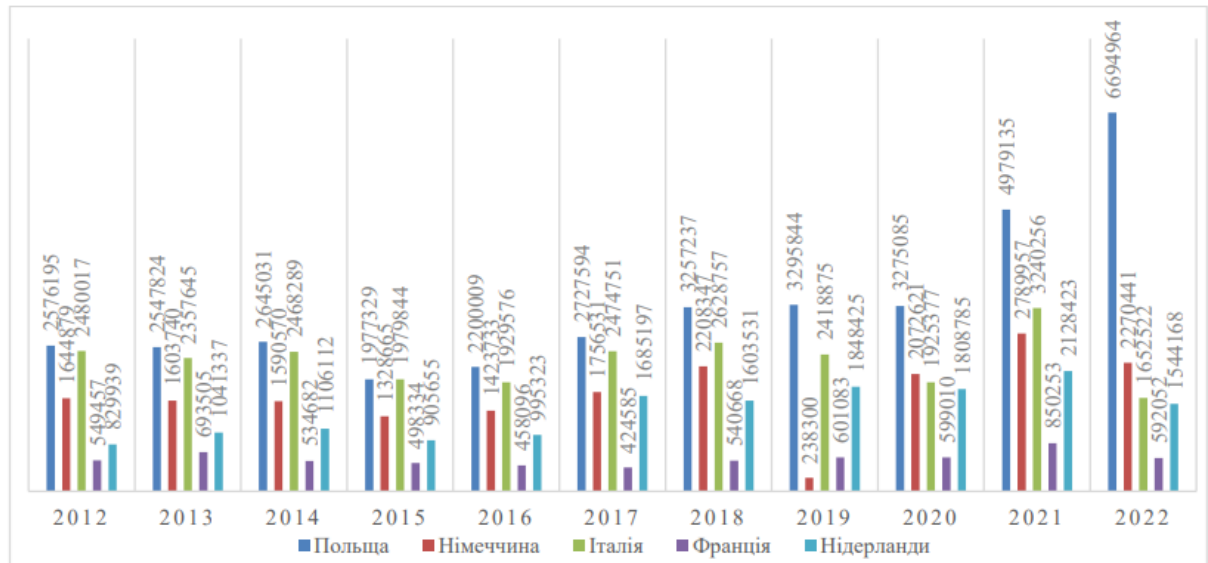
Україна має експортоорієнтовану модель економічного розвитку, і експорт відіграє важливу роль у стимулюванні економічного зростання та пожвавлення і подоланні розриву з більш розвиненими країнами. У структурі експорту значною мірою переважають сировина та продукція з низькою доданою вартістю. Це є загрозливою перешкодою для розвитку експортного потенціалу України.

Торгівля України з країнами ЄС характеризується нерівномірним розподілом обсягів товарів, майже 70% зовнішньоторговельного обороту з ЄС

припадає лише на сім країн: Німеччину, Польщу, Італію, Угорщину, Нідерланди, Францію та Іспанію.

Таблиця 2.1. Динаміка експорту з України з основними торговельними партнерами з ЄС, 2012-2022 р., тис.дол. США

Джерело: створено автором на основі [20]

ЄС є найбільшим торговельним партнером України, на який у 2021 році припадало близько 39,5% від загального обсягу торгівлі. Водночас Україна є 15-м найбільшим торговельним партнером ЄС, на який припадає близько 1,2% від загального обсягу торгівлі ЄС. У 2021 році загальний товарообіг між Україною та ЄС сягнув близько 52,4 млрд євро, майже подвоївшись з моменту набуття чинності Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі у 2016 році. У 2021 році загальний обсяг українського експорту до ЄС сягнув 24,1 млрд євро, збільшившись більш ніж на 47% порівняно з попереднім роком. Основними статтями українського експорту до ЄС були сталь (20,8% від загального експорту), руди, шлаки та зола (12,5%), тваринні та рослинні олії та жири, включаючи соняшкову олію (8,5%), електричні машини (7,8%) та зернові культури (7,3%). У 2021 році експорт ЄС до України склав 28,3 млрд євро. Основними статтями експорту ЄС до України були машини (14,8% від загального експорту), транспортне обладнання та засоби наземного

транспорту (10,2%), мінеральні палива (9,4%), електричне обладнання (9,3%) та фармацевтична продукція (5,9%). [21]

У 2022 році Україна експортувала загалом близько 99,8 млн тонн товарів, а імпортувала понад 30,34 млн тонн. Вартість експорту склала близько 44,2 млрд доларів США, тоді як вартість імпорту перевищила 54,5 млрд доларів США. [22]

Варшава посідає перше місце в експорті з 2017 року і перше місце в імпорті з 2022 року (раніше входила в трійку лідерів). У 2022 році Україна продала Польщі товарів на суму 6,81 млрд доларів США, а купила товарів на 5,55 млрд доларів США. [23]

Румунія була другим найбільшим напрямком експорту з обсягом 2,19 млрд доларів США, за нею йшла Німеччина з 1,08 млрд доларів США.

Експорт до Італії, Нідерландів та Угорщини склав близько 800 млн доларів США. До Великої Британії, яка є другим найбільшим донором допомоги Україні, було експортовано товарів на суму 193,1 млн доларів США.

Окрім Польщі, Україна найбільше імпортувала товарів з Німеччини (2,75 млрд дол. США) та Болгарії (1,36 млрд дол. США). Імпорт з Італії, Франції, Угорщини та Словаччини також перевищив 1 млрд доларів США. [23]

При цьому найбільші значення (понад 10% від загального обсягу імпорту товарів з відповідної країни) мали такі товари: транспортні засоби, крім залізничних, - 10,4%; Польща - засоби наземного транспорту, крім залізничного (10,4%); Румунія - електричні машини (17%), засоби наземного транспорту, крім залізничного (18,8%); Словаччина - палива мінеральні, нафта і дистиляти (10,8%); реактори ядерні, котли і машини (17,5%); засоби наземного транспорту, крім залізничного (23,5%); Республіка Молдова - чорні метали (32,2%). [23]

Експортний потенціал України зосереджений на південному сході, зокрема в шести областях, де наразі відбуваються активні конфлікти: У 2021 році на ці регіони припадатиме 33,51% українського експорту, причому найбільша частка в регіоні припадає на Донецьку (13,38%), Запорізьку (9,02%) та Миколаївську (6,57%) області. Ці три області мають найбільшу частку. Економіка цих трьох областей є найбільш спеціалізованою порівняно з іншими регіонами, а експорт становить 60-70% ВРП. Втрата експортного потенціалу в цих регіонах є наслідком конфлікту. Цей ризик посилюється тим, що в структурі експорту Донецької та Запорізької областей переважають чорні метали (84,0% та 57,6% у 2021 році відповідно), тоді як 56,0% експорту Миколаївської області - це зернові продукти. У Донецькій, Запорізькій та Миколаївській областях співвідношення експорту та імпорту характеризується стабільно високими значеннями (понад 2), тоді як в Україні значення цього показника (0,94 у 2021 році) є стабільно від'ємним і вперше було перевищено у 2015 році. [24]

У 2021 році провідним експортним товаром були чорні метали, але у 2022 році їх замінила зернова продукція. Тотальна війна мала значний вплив на металургійну галузь України. Експорт металургійної продукції впав на 54% у 2022 році (у вартісному вираженні), тоді як іншими секторами зі значним падінням експорту з січня по серпень 2022 року були хімічна продукція - 51%, машинобудування - 18%, меблі - 18%, сільське господарство та харчові продукти - 11%, одяг та взуття - 10%.

Завдяки зняттю блокади чорноморських портів України з серпня 2022 року частка аграрної та харчової продукції в загальному експорті України зросла з близько 36% у 2021 році до 46% (за вартістю). При цьому зернові та олійні культури становили майже 79% експорту аграрної та харчової продукції. Частка металургійної продукції за цей період скоротилася з 24% до 16%, тоді як частка продукції машинобудування залишилася майже незмінною. Наприклад, збільшився експорт молочних продуктів,

перероблених овочів, кондитерських виробів, готових м'ясних продуктів та борошна. [23]

Україна покладається на експортно-орієнтовану модель економічного зростання і має на меті збільшити частку експорту до понад 50%, при цьому 75% експорту мають складати промислові товари та послуги. З цією метою уряд розпочав програму грантів для створення переробних підприємств. Крім того, держава частково покриватиме відсоткову ставку за експортними кредитами, залученими на строк від 2 до 12 років, що не перевищує 85% вартості зовнішньоекономічних контрактів.

Якщо у 2021 році сталь була найбільш експортованим продуктом, то у 2022 році її замінила зернова продукція. Війна мала значний вплив на металургійну галузь України. Експорт металургійної продукції впав на 54% у 2022 році (у вартісному вираженні), тоді як серед інших секторів зі значним падінням експорту в січні-серпні 2022 року були хімічна продукція - 51%, машинобудування - 18%, меблі - 18%, сільське господарство та харчова промисловість - 11% та одяг і взуття - 10%. [23]

Завдяки зняттю блокади чорноморських портів України з серпня 2022 року частка аграрної та харчової продукції в загальному експорті України зросла з близько 36% у 2021 році до 46% (за вартістю). При цьому зернові та олійні культури становили майже 79% експорту аграрної та харчової продукції. Частка металургійної продукції за цей період скоротилася з 24% до 16%, тоді як частка продукції машинобудування залишилася майже незмінною. Наприклад, збільшився експорт молочних продуктів, перероблених овочів, кондитерських виробів, готових м'ясних продуктів та борошна.

Україна покладається на експортно-орієнтовану модель економічного зростання і має на меті збільшити частку експорту до понад 50%, причому 75% експорту мають складати промислові товари та послуги. З цією метою уряд

розпочав програму грантів для створення переробних підприємств. Крім того, держава частково покриватиме відсоткову ставку за експортними кредитами, залученими на строк від двох до 12 років, що не перевищують 85% вартості зовнішньоекономічних контрактів. Для компаній-початківців на зовнішніх ринках зараз доступний цілий ряд інструментів підтримки: від аналізу зовнішніх ринків, навчальних заходів та консультацій до пошуку партнерів та грантів від урядових та донорських організацій. Всі ці можливості зібрані в експортному розділі Dia.Business - порталу для експортерів-початківців та компаній, що вже активно експортують.

Втім, український експорт до ЄС залишається недиверсифікованим. Особливо в період 2014-2023 років зростає залежність від окремих товарів, таких як зернові, нафта, залізна руда, металопрокат та автомобільні дроти. Тому нинішні виклики включають не лише збільшення обсягів українського експорту до ЄС, а й питання, пов'язані з покращенням товарної структури.

Однак експорт України до ЄС залишається недостатньо диверсифікованим. Особливо в період 2014-2023 років зростає залежність від окремих товарів, таких як зернові, нафта, залізна руда, металопрокат та автомобільні дроти. Тому серед поточних викликів - не лише питання збільшення обсягів українського експорту до ЄС, а й проблеми, пов'язані з покращенням структури цих товарів.

Протягом останніх років сальдо торгівлі товарами між Україною та ЄС було від'ємним, тобто експорт перевищував імпорт. На жаль, цей розрив досить великий і коливається в межах 5 млрд євро в період з 2019 по 2022 рік; у 2020 році і експорт, і імпорт впали, ймовірно, через вплив пандемії, але відтоді український експорт до ЄС зростає швидше, а це означає, що певною мірою адаптація прискорилося, а це означає, що український експорт до ЄС адаптується швидше. Здається, це пов'язано переважно з товарною структурою українського та європейського експорту. Процеси видобутку певних ресурсів та виробництва товарів відбуваються за різними моделями,

що може призвести до коротших або довших періодів адаптації до умов карантину. [25]

Щодо перспектив у цій сфері, то можна передбачити, що український експорт зменшиться, а імпорт збільшиться, оскільки конфлікт зруйнував потенційні підприємства і зробив недоступними деякі концентрації природних ресурсів. Більше того, труднощі, пов'язані з війною, можуть переслідувати країну ще кілька років, але тим часом є можливості підготуватися до майбутнього процвітання. Це можливо, якщо в процесі відбудови інтенсивно працювати не над поверненням промислового виробництва до довоєнного рівня, а над покращенням технічних і технологічних факторів. Водночас, навіть після закінчення війни проблема фінансування буде дуже серйозною, оскільки оборонний сектор буде розширюватися для "хеджування" від ризиків. Іншими словами, ключ до довгострокового відновлення та збільшення обсягів українського експорту до ЄС лежить у правильному розподілі фінансових ресурсів на соціальне та промислове будівництво і оборону в найближчі роки.

Розглянемо тепер обмін послугами між Україною та ЄС. Експорт послуг з України до ЄС значно менше постраждав від імпорту і має позитивне сальдо (з -5,4 млрд євро до -3,5 млрд євро); у 2019 році експорт послуг до ЄС становив близько 3,5 млрд євро, а імпорт - 8,9 млрд євро; у 2020 році - близько 3,1 млрд євро та 6,6 млрд євро, відповідно. Основними категоріями експорту послуг до ЄС є телекомунікаційні послуги (31,9%), транспортні послуги (25,4%), переробна промисловість (23,1%), ділові послуги (13,2%) та послуги з ремонту та технічного обслуговування (1,8%). Основними категоріями імпорту послуг з ЄС є ділові послуги (22,4%), транспортні послуги (19,6%), авторські та суміжні послуги (15,1%), телекомунікаційні послуги (13,9%) та фінансові послуги (10,4%). [26]

Отже, можна зробити висновок, що Україна могла б змінити баланс торгівлі послугами з ЄС на свою користь, якби частково переорієнтувалася на

інші частини сектору послуг. Війна є перешкодою для такого оптимістичного плану. Якщо тиск у торгівлі товарами зумовлений проблемами виробничих потужностей та доступу до ресурсів, то сектор послуг може серйозно постраждати від переміщення населення.

З 24 лютого по 24 серпня 2022 року через війну Україну покинули близько 11,1 мільйона людей. Водночас 4,7 мільйона внутрішньо переміщених осіб на той час повернулися додому, але ця частка все ще дуже велика (за даними Державного управління статистики, станом на 1 січня 2022 року населення України становило 34,5 мільйона осіб). Ця цифра, безумовно, включає заможних інтелектуалів, які змогли забезпечити себе за кордоном. Додавання до цих цифр втрати людського капіталу було б невтішним. Нарешті, слід зазначити, що сфера послуг може не розвиватися через брак професіоналів. [27]

В результаті аналізу поточного стану українського експорту слід зазначити, що українська продукція має не найкращі позиції на європейському ринку. Це пов'язано з тим, що експортується сировина зі зростаючим попитом, що призводить до втрати прибутку та погіршення умов торгівлі. Крім того, Україна має великий аграрний сектор і, на відміну від інших країн, його продукція ще не вичерпала себе і вважається конкурентоспроможною. Суттєвим недоліком є ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Іноземні компанії, що виходять на український ринок, купують сільськогосподарську продукцію за низькими регіональними цінами.

Зростання експортного потенціалу в майбутньому буде досягнуто, якщо внутрішнє виробництво буде спрямоване на виробництво конкурентоспроможних товарів. Іншими словами, розвиток українського експорту є основним потенційним джерелом підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності на основі економічної бази країни.

Для розвитку експорту України, необхідно зробити наступне:

- Підвищити конкурентоспроможність української продукції шляхом посилення структурних реформ в економіці та запровадження експортоорієнтованих галузей;
- продавати українську продукцію з високою доданою вартістю;
- вирішити проблеми закупівельних та імпорتنих цін на сільськогосподарську продукцію;
- знизити експортний потенціал сировинних галузей, що унеможливить освоєння Україною сировинної моделі розвитку експорту.

Внутрішні ризики для розвитку української економіки переважно полягають у наступному:

- скорочення виробництва в окремих регіонах через військові дії, погіршення умов отримання зовнішнього фінансування та збільшення бюджетних видатків на фінансування правоохоронних органів і відновлення зруйнованої інфраструктури
- скорочення золотовалютних резервів, що ускладнює використання Центральним банком України іноземної валюти як засобу контролю над зростаючим попитом на іноземну валюту.

2.2. Розвиток інвестиційної діяльності між Україною та ЄС

Інвестиційне співробітництво між Європейським Союзом (ЄС) та Україною є дуже складною системою взаємовідносин, що складається з комплексної взаємодії регіональної, національної та наднаціональної політики ЄС з відповідними інструментами співробітництва на різних рівнях. Важливу роль у цій складній взаємодії відіграють різні фінансово-економічні інституції, інвестиційні установи, різноманітні фонди та програми розвитку ЄС та країн-партнерів.

З огляду на геоекономічні пріоритети України, ЄС являється незмінним одним з найважливіших економічних та політичних партнерів для інвестицій.

В умовах довгострокової сировинної орієнтації, розриву економічних зв'язків з країнами-агресорами та спроб побудови нових виробництв відповідно до вимог європейського ринку, який (з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) є найбільш перспективним зовнішнім ринком для України на найближчі роки, існують певні позитивні перспективи для притоку інвестицій з ЄС.

У період 2017-2021 років обсяг прямих іноземних інвестицій з країн ЄС в Україну з року в рік зростав. Так, у 2017 році прямі інвестиції склали 36,277 млрд доларів США. У 2018 році вони зменшилися на -0,83% до 35,928 млрд доларів США. У 2019 році загальний обсяг ПІІ сягнув 42 279 млн доларів США, збільшившись на 17,68%. У 2020 році ПІІ зменшилися на 11,35% до 37 479 млн доларів США, тоді як у 2021 році вони зросли на 21,86% до 45 671 млн доларів США. Прямі інвестиції зі США склали 45,671 млрд доларів США. Динаміка частки ПІІ з України до країн ЄС у 2017-2021 роках має тенденцію до зменшення з 75,85% до 73,51% у 2021 році. [28]

Процес надходження інвестицій в Україну у 2019-2021 роках був динамічним. Так, до 2019 року українська економіка демонструвала безперервну позитивну динаміку, отримуючи значний обсяг ПІІ зі 130 країн світу. У 2020 році наша країна вперше зіткнулася з чистим відтоком ПІІ у розмірі мінус 868 млн доларів США. Він був спричинений суттєвими економічними проблемами та невизначеністю, пов'язаними з військовим конфліктом, що триває, та політичними змінами, які відбулися у 2013-2014 роках, а також пандемією COVID-19, яка спричинила глобальну кризу. Це пов'язано зі значним ударом по потоках ПІІ. Оскільки міжнародні інвестиційні потоки є життєво важливими для сталого розвитку в різних частинах світу, включаючи Україну це можна вважати серйозною проблемою. [28]

У невиробничій сфері сектор фінансових послуг загалом та банківський сектор зокрема залишаються найпривабливішими для іноземних інвесторів

завдяки швидкому поверненню інвестицій. Більшість іноземних активів знаходяться в управлінні наступних інвесторів:

- Франція (Crédit Agricole, BNP Paribas);
- Італія (Unicredit, Intesa Sanpaolo);;
- Нідерланди (ING Groep);;
- Швеція (SEB);
- Німеччина (Deutsche Bank);
- Австрія (Raiffeisen INTL). [28]

Наприклад, зростаюча потреба в оборонному обладнанні та оборонних технологіях стимулює розвиток суміжних галузей в Україні. Це, в свою чергу, відкриває шлях для інвестицій у дослідження і розробку новітніх оборонних технологій. Допомога ЄС також може сприяти відновленню пошкодженої інфраструктури та пожвавленню економічної активності.

Таблиця 2.2. SWOT аналіз України, як кандидата в ЄС

Джерело: складено автором

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
- Низькі витрати на робочу силу;	- Велика міграція населення через наслідки війни;
- Розташування між ЄС та СНД одночасно;	- Тіньова економіка;
- Відкритість національної економіки;	- Висока інфляція;
- Наявність корисних копалин та інших природних ресурсів;	- Обмежений технологічний прогрес;
- Сировинні, природні та мінеральні ресурси; найбільші запаси чорнозему у світі;	- Недостатній контроль держави над економічним розвитком країни;

- Стратегічне розташування на перехресті основних транспортних шляхів між Європою та Азією;	- Мінливість вітчизняного законодавства та значне адміністративне навантаження;
- Присутність перспективних галузей для інвестування;	- Недоліки в правовій системі, які не забезпечують повноцінний захист прав іноземних інвесторів при здійсненні інвестицій;
- Низькі витрати на кваліфіковану робочу силу при цьому;	- Високий рівень корупції та бюрократизм в урядових структурах;
сприятливі кліматичні умови.	- Недостатнє дотримання верховенства права, політичний вплив на суд від чиновників та груп економічних інтересів;
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
- Обмежений державний вплив та нагляд з боку держави за розробками підприємств;	- Повторне вторгнення РФ;
- Чітка юридична база у країні;	- Терористичні акти від спільників ворогів;
- Попит на продукцію з боку країн ЄС, які підтримують Україну;	- Відсутність державного захисту та стабільності для інвестицій;
- проведення реформ у податковій та інших адміністративних сферах для полегшення ведення бізнесу в Україні;	- Низька купівельна спроможність населення;
- Економічна інтеграція в межах угоди про ЗВІТ між Україною, ЄС та Канадою;	- Монополії в певних галузях економіки;
- Близькість до азійських ринків; можливість приваблення великих інвестиційних гравців для використання різних ресурсів.	- Військовий конфлікт з руйнівними наслідками;
	- Нестабільна внутрішня політична та економічна ситуація.

Зниження інвестиційної привабливості також може бути пов'язане з ризиками безпеки, що виникають внаслідок війни. Інвестори можуть бути стурбовані потенційними ризиками та можливими загрозами безпеці інфраструктури, людських ресурсів та інвестиційних активів у нестабільній ситуації.

Враховуючи ці фактори, важливо, щоб обидві сторони розробили стратегії залучення та утримання інвесторів, зменшення негативного впливу збройного конфлікту на інвестиційний клімат і створення сприятливих умов для сталого економічного розвитку.

2.3. Науково-технологічне співробітництво в межах Україно-європейського партнерства

ЄС надає постійну фінансову підтримку для реалізації євроінтеграційних реформ, є одним з найбільших партнерів у міжнародному технічному співробітництві та поступово зміцнює політичне, економічне та торговельне партнерство між Україною та ЄС.

Відповідно до розділу 9 глави V Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Сторони розвивають та зміцнюють науково-технологічне співробітництво для розвитку науки та зміцнення наукового потенціалу з метою вирішення національних та глобальних викликів.

Відповідальними органами в Україні є

- 1) Державне космічне агентство
- 2) Міністерство освіти і науки України
- 3) Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
- 4) Державна регуляторна служба України
- 5) Міністерство фінансів України [29]

Очікувані результати:

- 1) Збільшення фінансування наукових досліджень
- 2) Збільшення частки бюджетних видатків на дослідження та технологічний розвиток
- 3) Збільшення наукових контактів між Україною та ЄС;
- 4) збільшення участі України в дослідницьких програмах ЄС;
- 5) підвищення ефективності науково-дослідницької діяльності
- 6) Зміцнення інноваційного потенціалу України
- 7) покращення проникнення інновацій в національну економіку. [29]

Україна є асоційованим членом рамкової програми "Горизонт 2020", асоційованим учасником програми досліджень і навчання Євратому, асоційованим членом Європейської організації ядерних досліджень (ЦЕРН), членом програм EUREKA (Європейське агентство з координації наукових досліджень) і COMET (Конкурентоспроможність підприємств і малих та середніх підприємств), а також може брати участь у програмі COST (Європейське співробітництво у сфері наукових і технологічних досліджень). Україна має угоду про науково-технологічне співробітництво з ЄС, яка була двічі поновлена у 2003 та 2011 роках. [30]

Враховуючи дорожню карту інтеграції України до європейського дослідницького простору та можливість приєднання до спільних ініціатив ЄС у 2015-2016 роках, майже всі країни-члени ЄС розробили національні плани дій, які сприятимуть реалізації пріоритетів ERA. Аналогічні рекомендації отримала й Україна. [31]

Дорожня карта ERA-UA була розроблена у 2017 році робочою групою з представників уряду, академічних кіл, освіти та громадських організацій. Її пріоритети були розроблені відповідно до європейських пріоритетів:

1. підвищення ефективності національних дослідницьких систем

2. 2а. Спільне вирішення проблем, що виникають у зв'язку з глобальними викликами

2б. Оптимальне використання державних інвестицій в дослідницьку інфраструктуру

3. відкритий ринок праці для дослідників

4. гендерна рівність у науці та інклюзивні гендерні підходи

5а. оптимальний обмін та передача наукових знань

5а. трансфер знань та відкриті інновації

5б. відкрита наука та цифрові інновації

6. міжнародне співробітництво [31]

12 жовтня 2021 року на 23-му Саміті Україна-ЄС було підписано Угоду між Україною та Європейським Союзом і Європейським співтовариством з атомної енергії (ЄАЕС) про участь України в Європейській рамковій програмі з досліджень та інновацій "Горизонт" та Європейській рамковій програмі з досліджень та інновацій "Горизонт". Офіційно підписано Угоду про участь України у Програмі Європейського співтовариства з атомної енергії з досліджень та навчання (2021-2025) та додаткову угоду до неї. Процес ратифікації ще триває. [32]

160 українських організацій реалізували 228 проєктів загальною вартістю 45,8 млн євро в рамках попередньої рамкової програми з досліджень та інновацій "Горизонт 2020". У рамках додаткової програми Євратом з досліджень та освіти було реалізовано 19 проєктів загальною вартістю 4,71 млн євро. [31]

2022 року відбулася Генеральна асамблея EUROfusion та презентація нового дослідницького проєкту в рамках програми "Горизонт Європа" за участі представників Європейської комісії та лідерів європейської наукової

спільноти. Керівник української дослідницької ланки EUROfusion академік Ігор Гаркуша взяв участь у Генеральній асамблеї та презентації проекту "Горизонт EUROfusion". Він привернув увагу регіону до поточної ситуації та впливу російських військових дій на роботу учасників проекту. Представник Європейської Комісії виявив великий інтерес до України та офіційно оголосив про рішення виділити українським бенефіціарам додатковий бюджет у розмірі близько 2,5 млн. євро. Ці кошти будуть спрямовані на відновлення наукової інфраструктури, що постраждала від російської атаки, включаючи наукове обладнання, витратні матеріали та інші ресурси. Україна також була звільнена від сплати внесків до Євратому на наступні кілька років. [31]

5 вересня 2022 року між Україною та ЄС було підписано наступні угоди:

- 1) Угода про участь України в програмі ЄС "Цифрова Європа" (2021-2027).
- 2) Угода про участь України у Програмі ЄС з митного співробітництва.
- 3) Угода про участь України у програмі ЄС "Фінанси" для співробітництва у сфері оподаткування.
- 4) Угода про надання Україні бюджетної підтримки у розмірі 500 млн євро.
- 5) Додаткова угода про перерозподіл грантів у рамках допомоги Україні у випадку надзвичайного стану. [31]

Висновки до 2 розділу

Набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, створює значні перспективи для української промисловості. Ці можливості стосуються іноземних інвестицій, трансферу технологій та участі нашої країни в різних програмах розвитку ЄС. Зокрема, йдеться про такі перспективи

- Доступ до фінансових інструментів ЄС (Instrument for Pre-Accession Assistance (IRA)), спрямованих на підтримку реформ через фінансову та технічну допомогу;
- Залучення іноземних інвестицій (також у формі грантів та технічної допомоги) для реструктуризації української економіки.
- Прискорення реформ у всіх сферах, включаючи просування структурних реформ у промисловості. [34]

Згідно з проведеним дослідженням, українська економіка залишається експортоорієнтованою. Високий рівень імпорту за досліджуваний період свідчить про стабільну тенденцію щодо імпортозалежності країни, зокрема зростання ринкової частки вітчизняної промисловості та конкурентоспроможності імпортованих товарів. Темпи зростання імпорту в національній економіці перевищують темпи зростання експорту, а це означає, що торговельний баланс протягом останніх років має тенденцію до від'ємного сальдо. Оскільки така ситуація негативно впливає на інвестиційну привабливість та загальний інвестиційний клімат, міжнародна торгівля та міжнародні економічні відносини повинні розглядатися як ключова сфера державної політики.

Ефективна зовнішня торгівля може гарантувати економічне зростання, підтримати бюджет, підвищити інвестиційну привабливість країни та сприяти притоку капіталу, зменшуючи таким чином імпортозалежність внутрішнього ринку та збільшуючи експортний потенціал конкурентоспроможних вітчизняних товарів та послуг.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНА ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Економічна співпраця Україна та ЄС в умовах війни

Упродовж своєї історії діяльності ЄС часто зіштовхувався з різноманітними викликами та кризами: фінансові та економічні кризи ЄС, криза європейської ідентичності, неузгодженість позицій членів ЄС, їхньої відповідальності та готовності розглядати й розв'язувати поточні проблеми, які постають перед європейським об'єднанням загалом. Основними причинами цього є: дефіцит лідерства в ЄС. Тлумачення поняття європейської ідентичності є досить неоднозначним, так само як і те, наскільки по-різному члени-засновники ЄС та члени чотирьох наступних хвиль розширення сприйняли європейські цінності та ідеї. Всі ці питання стають очевидними в міру того, як інтегрований Союз стикається з новими викликами і кризами, і як вони впливають на поведінку ЄС як єдиного цілого.

Для ЄС це перший випадок з моменту його заснування, коли питання повної ізоляції певної країни стало настільки серйозним і вирішальним. Запроваджено санкції, прийнято рішення про потенційну міжнародну ізоляцію росії, зроблено кроки для її внутрішньої ізоляції, що поставило ЄС перед проблемою спільного узгодження "пакету рішень" для подальшої ізоляції росії від міжнародної спільноти, впливу на життя всередині країни та припинення війни. Перед ЄС стоїть важливе завдання спільно сформулювати комплекс заходів, які допоможуть зупинити війну в Україні, послабити та обмежити міжнародну позицію росії і, зрештою, позиціонувати ЄС як сильного гравця в міжнародній системі.

З переходом до фази активної агресії у 2022 році формується новий шаблон відносин в економічному плані між Україною та ЄС. У цей період для

України вкрай важливо зберегти макроекономічну стабільність в умовах збільшення військових витрат, суттєвого скорочення бюджетних надходжень, необхідності утримання соціальних видатків на певному рівні, значного зниження експортного потенціалу та часткової блокади російської інфраструктури. Тому фінансова підтримка України буде головним пріоритетом економічних відносин з ЄС і надалі.

З початку російської агресії у 2022 році ЄС, його фінансові установи та держави-члени терміново мобілізували понад 22 мільярди євро в період з березня по листопад у різних форматах макрофінансової, бюджетної, надзвичайної, кризової та гуманітарної допомоги, щоб підтримати економічну, соціальну та фінансову стійкість України. З цієї суми 12 млрд євро надійшло від ЄС та його фінансових установ, 7,3 млрд євро - від держав-членів ЄС та 3,1 млрд євро - від Європейського фонду миру. [35]

У червні 2022 року Комісія запропонувала, а Європейська Рада схвалила надзвичайну макрофінансову допомогу в розмірі 9 мільярдів євро. Також було надано грантову допомогу у розмірі 120 млн євро для підтримки стійкості держави; ЄІБ надав 668 млн євро на невідкладні фінансові потреби країни. У липні в рамках глобальної кампанії "Підтримай Україну" було схвалено бюджетну підтримку в розмірі 500 млн євро; ЄБРР також надав кредит у розмірі 1 млрд євро на допомогу переміщеним внаслідок війни особам; Україна, бюджет якої на 2021-27 роки становить 5,69 млрд євро, а щорічні виплати з Європейського фонду миру - від 420 млн євро до 1,132 млрд євро, отримала фінансування лише перших шести траншів на суму 3 млрд євро. [35]

ЄС також надав понад 880 млн євро гуманітарної допомоги, щоб забезпечити громадянам, які постраждали від російської агресії, доступ до основних товарів і послуг як у країнах ЄС, так і в Україні. Ця допомога надається в рамках низки програм та інструментів ЄС і включає воду, продукти харчування, медикаменти, охорону здоров'я, медичне обладнання, освіту та підтримку малих і середніх підприємств. [36]

Майбутній розвиток зовнішньої торгівлі України, зокрема з країнами-членами ЄС, значною мірою залежить від відновлення зруйнованої структури експорту та доступу до моря. Тому дуже важливо, що ЄС вирішив створити спеціальну платформу - Платформу відновлення України - під керівництвом Європейської Комісії та Уряду України. Комісія також запропонувала створити фонд «Rebuild Ukraine» для підтримки відновлення України. Фонд позиціонуватиметься як основний правовий інструмент ЄС для відновлення України, інтегрований у бюджет ЄС, який надаватиме позики та гранти і пов'язуватиме фінансове управління з інвестиціями та реформами. Діяльність Фонду базуватиметься на досвіді Інструменту ЄС з реконструкції та стійкості, який вже використовувався для подолання кризових ситуацій у кількох країнах ЄС та в усьому Євросоюзі. [36]

Іншим важливим напрямком економічної підтримки України є подальша лібералізація торговельних відносин. ЄС фактично запровадив режим внутрішнього ринку з певними застереженнями для українських товарів. Так, зокрема, Регламент передбачає призупинення:

- a. імпортні мита на промислову продукцію
- b. запровадження системи імпортних цін на фрукти та овочі
- c. всі тарифні квоти на сільськогосподарську продукцію; та
- d. антидемпінгові мита на імпорт товарів походженням з України
- e. Застосування глобальних захисних заходів до української продукції

[35]

У 2023 році експорт з України зріс до близько 100 мільйонів тонн. Це на 112 000 тонн більше, ніж у 2022 році. Однак вартісний показник зменшився на 18,7% або на 35,8 млрд доларів США. Попри загальне падіння експорту української продукції, на ринку меблів спостерігається позитивна тенденція.

Минулого року, порівняно з 2022 роком, обсяги зросли на 11%, а грошові надходження - на 7%. Також минулого року Україна експортувала в 1,7 рази більше цукру. [35]

Однак у 2023 році українська економіка зіткнулася зі зниженням надходжень за більшістю експортних категорій. Наприклад, грошові надходження від кукурудзи, найбільшого за обсягом експортного продукту, впали на 16,8% у річному обчисленні, незважаючи на збільшення обсягів на 5%. Минулого року Україна експортувала 26,2 млн тонн цього зерна. [37]

Український експорт в останні роки продовжує погіршуватися, оскільки частка гірничодобувної, металургійної та хімічної продукції зменшилася, частка високотехнологічного експорту у ВВП впала, а частка продукції з низькою доданою вартістю збільшилася. Масштабна війна, що вибухнула в березні 2022 року, призвела до різкого падіння експорту за кордон на 50% порівняно з лютим, до \$2,7 млрд, при цьому найбільшою статтею експорту в березні була залізна руда - 3,1 млн тонн (3,7 млн тонн у лютому) та \$4,9 млн (16,3%), тоді як експорт металів (традиційно важливий товар) майже припинився. [26]

Рисунок 3.1. Структура українського експорту 2022 – 2023

Джерело: [38]

В останні роки структура експорту України погіршується: зменшується частка гірничодобувної, металургійної та хімічної продукції, падає частка високотехнологічного експорту у ВВП країни та зростає частка продукції з низькою доданою вартістю. Масштабна війна, що розпочалася в березні 2022 року, призвела до різкого скорочення експорту за кордон, причому найбільшою статтею експорту (16,3%) у березні стала залізна руда вартістю 3,1 млн тонн (3,7 млн тонн у лютому) та 4,9 млн доларів США, тоді як експорт металів (традиційно важлива стаття) майже повністю зупинився. [26]

Зниження експорту металопродукції відбулося з двох причин, перша з яких - падіння виробництва (у першому кварталі 2022 року металургійні

підприємства скоротили виплавку сталі на 31,2% (3,64 млн тонн) порівняно з аналогічним періодом 2021 року). При цьому виробництво чавуну впало на 34,1% (3,49 млн тонн), а сталевого прокату - на 34,2% (3,12 млн тонн). Зниження виробництва сталі відбулося через втрату щонайменше 30% виробничих потужностей. [39]

Іншою причиною падіння українського експорту є значні перебої в логістиці, особливо морській, що коштувало країні 1,5 мільярда доларів США на місяць: 62% від загального обсягу експорту з України у 2021 році в доларовому еквіваленті припадало на морський транспорт, 23% - на автомобільний і 12% - на залізничний. Як наслідок, найбільше постраждав експорт сільськогосподарської продукції (особливо зерна), який до серпня 2022 року впав у 25 разів, та олії - у 13 разів. [40]

Україна не має достатніх потужностей для зберігання та переробки зерна, що змушує її продавати залишки основних продуктів за кордон. У цьому контексті посилення зусиль уряду щодо відновлення логістики, в тому числі за підтримки європейських партнерів та ООН, є ключовим для стабілізації національної економіки.

Згідно з Таблицею 3.1, найважливішими товарами, що експортуються з України до ЄС, є зернові, олійні культури, рослинна олія, руди, чорні метали, деревина та електротехнічне обладнання. Роль експорту зернових та олійних культур зросла під час війни. Роль чорної металургії різко зменшилася (приблизно втричі): індекс Герфіндаля-Гершмана, що оцінює ступінь диверсифікації експорту за двозначними товарними категоріями, становив 990 до війни і 780 під час війни. Іншими словами, рівень товарної диверсифікації українського експорту до ЄС зріс в умовах руйнування металургійних комплексів України та припинення нормальної діяльності. Водночас, в абсолютному вираженні загальний обсяг двостороннього експорту збільшився на 6% за аналізований період, що означає переорієнтацію експорту на інші товари з інших напрямків до ЄС.

Туреччина є одним з провідних постачальників зернових, олійних культур, рослинної олії та деревини на ринок ЄС (понад 10% імпорту кожної товарної групи до ЄС). Під час війни значення України в ЄС як постачальника зернових, олійних культур, не м'ясної продукції тваринництва, борошна та зерна зросло, але її роль як постачальника чорних металів та неметалевих мінералів послабилася.

Таблиця 3.1. Частка товарів в структурі експорту України

Група товарів	Частка експорту товару в експорті України до ЄС, %, бер.-жовт. 2022 р.	Зміна частки товару в експорті України до ЄС, п.п., бер.-жовт. 2022 р. порівняно з бер.-жовт. 2021 р.	Частка експорту України в імпорті товару ЄС з третіх країн, %, бер.-жовт. 2022 р.	Зміна частки експорту України в імпорті товару ЄС з третіх країн, п.п., бер.-жовт. 2022 р. порівняно з бер.-жовт. 2021 р.
М'ясо і суб продукти	1,32	0,6	5,9	1
Молочна продукція, яйця, мед та інша харчова продукція тваринного походження	0,98	0,6	8,2	4,4
Злакові	12,67	6,9	27,6	3,8
Продукція борошномельно-круп'яного виробництва, солод, крохмаль, інулін, пшенична клейковина	0,17	0,1	8	4,2
Олійні культури, плоди, промислові або лікарські рослини, солома та корми	12,23	6,7	15,7	5,9
Рослинні волокна, інша рослинна продукція	0,11	0	7,7	1,7
Тваринні жири, рослинні олії та продукція з них та віск	11,14	2,8	13,8	-0,2
Цукор та кондитерські вироби	0,48	0,2	5	0,9
Неметалеві тверді корисні копалини, цемент	0,63	-0,9	2,3	-4,4
Руди, шлаки та ізоляційні матеріали	10,15	-3,3	7,8	-1,6
Мінеральне паливо, мастила та продукція їх дистиляції, бітумні матеріали, мінеральний віск	5,42	2,8	0,2	0

Деревина та вироби з неї, дерев'яне вугілля	7,71	1,7	12	1,9
Чавун і сталь	8,7	-14,6	3,6	-7,2
Електричне обладнання, аудіо- та відеотехніка та деталі до них	7,46	-0,2	0,5	-0,2
Всі товари	100	-0,3	-	-

Джерело: розраховано за Eurostat (2023)

Натомість найважливішими статтями імпорту з ЄС в Україну є паливо, дорожні транспортні засоби, електричні машини та обладнання. Роль імпорту палива, зброї та боєприпасів зросла в умовах війни та дефіциту поставок палива з традиційних джерел, тоді як роль машин та обладнання послабилася. Індекс Герфіндаля-Гершмана, який використовується для оцінки рівня диверсифікації імпорту, становив 630 до війни і 800 під час війни. Іншими словами, рівень товарної диверсифікації українського імпорту з ЄС знизився, переважно за рахунок паливної складової. Водночас, в абсолютному вимірі загальна вартість двостороннього імпорту за цей період майже не змінилася. [42]

Україна є важливим ринком збуту для експортерів зброї та боєприпасів з ЄС (1/9 експорту таких товарів у треті країни), а також для експортерів супутніх товарів, таких як головні убори, кави та чаю. Варто зазначити, що обсяг постачання зброї з ЄС в Україну зріс в 24 рази. [40]

Одним з найважливіших і найактуальніших питань сучасного стану економічних відносин України з ЄС є створення де-факто нової логістичної структури імпорту та експорту товарів, особливо з третіми країнами. Часткова блокада Азовського моря з 2014 року, майже повна блокада Чорного та Азовського морів з 2022 року, а також через територію росії та Фактична блокада торгівлі з країнами Центральної Азії мала значний негативний вплив на зовнішню торгівлю України в цілому. Наприклад, до війни більша частина

експорту зернових, яка становила п'яту частину річної експортної виручки України, йшла через чорноморські порти.

У зв'язку з описаною перебудовою логістики експорту та імпорту товарів, обумовленою воєнним конфліктом та російськими блокадами морських шляхів, план дій ЄС "Шляхи солідарності" є ключовим інструментом у цьому процесі, спрямованим на підвищення пропускнуєї спроможності транспортних коридорів, створення нових логістичних ланцюгів та пошук нових партнерів для України. Зокрема, розширення вантажних можливостей наземного та водного транспорту в країнах ЄС, створення перевалювальних пунктів та місць для зберігання продукції, а також спрощення прикордонних формальностей є важливими аспектами цього плану. Нова логістична структура сприятиме розвитку економічних відносин України з ЄС та третіми країнами, зменшуючи залежність від російських транспортних шляхів та забезпечуючи стійкий розвиток зовнішньої торгівлі. [43]

Втілення Плану "Шляхи солідарності" допоможе Україні:

- Відновити експорт та імпорт товарів.
- Нівелювати вплив російських терористичних дій на порти.
- Диверсифікувати торгові шляхи.
- Зміцнити економічні відносини з ЄС та третіми країнами.

3.2 Проблеми співробітництва Україна - ЄС в контексті сучасних умов розвитку

На сучасному етапі розвитку нашої країни інноваційний сектор потерпає від руйнівних наслідків російської військової агресії, а відсутність державної підтримки та фінансування загострює існуючі проблеми, пов'язані із співпрацею з інноваційними підприємствами та науково-дослідними установами та еміграцією кваліфікованих кадрів. Це передбачено Угодою про

асоціацію між Україною та ЄС. Використання можливостей науково-технічного співробітництва з розвиненими країнами може стати важливим чинником відновлення економічного потенціалу нашої держави. Для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки та підвищення стійкості ланцюгів створення вартості та екосистем до нових потрясінь, якими б не були їхні причини - пандемії, стихійні лиха, геополітичні зміни та регіональні війни, технологічні зміни в суспільстві на основі принципів Індустрії 5.0 з метою повної інтеграції з "зеленим" курсом - вкрай важливо орієнтуватися на загальноєвропейську промислову стратегію, яка передбачатиме, що ключову роль у цьому процесі відіграватиме сприяння масштабним інноваціям.

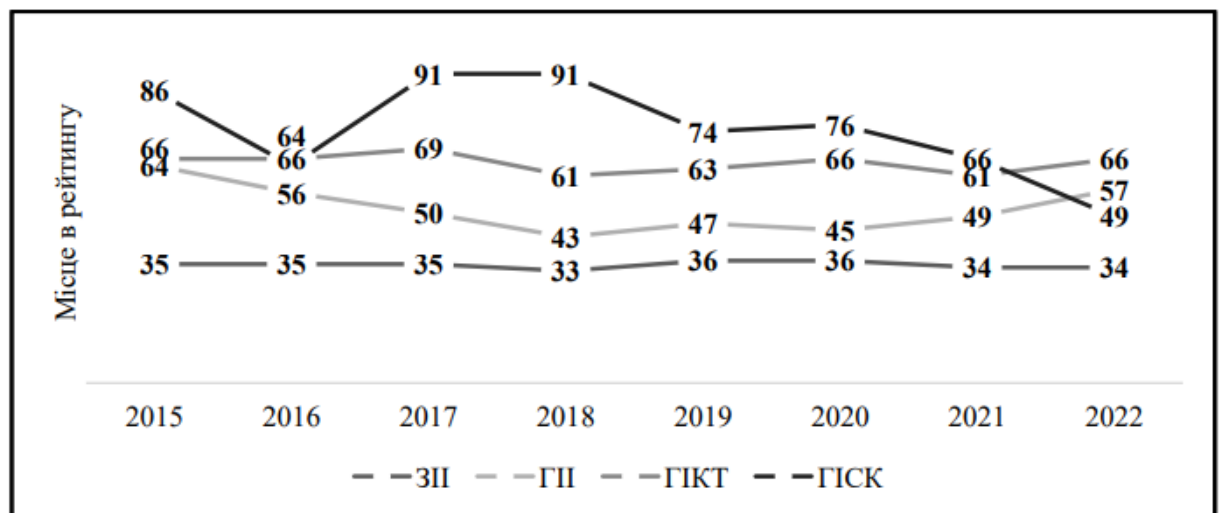

Рисунок 3.2. Місце України в рейтингах інноваційної спроможності у 2015-2022 р.

Джерело: складено автором на основі [44]

*ГІІ - Глобальним індексом інновацій (The Global Innovation Index),

ГІСК - Глобальним індексом стійкої конкурентоспроможності (The Global Sustainable Competitiveness Index),

ГІКТ - Глобальним індексом конкурентоспроможності талантів (The Global Talent Competitiveness Index),

ЗІІ - Зведений Інноваційним Індексом (Summary Innovation Index –SII),

ІЛР - Індексом людського розвитку (Human Development Index).

Згідно з Європейським інноваційним табло (EIS), Швейцарія посідає перше місце за рівнем ІПІ (0,772), за нею йдуть Швеція та Фінляндія (по 0,735). Україна має статус "повільного інноватора".[44]

Відповідно до статті 375 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, співпраця між двома країнами у сфері науки і технологій передбачає приєднання України до Європейського дослідницького простору (ЄДП). Метою ЄДП є створення спільного ринку ЄС для досліджень, розробок та інновацій, сприяння вільному переміщенню дослідників, знань та технологій, а також підвищення конкурентоспроможності. [45]

За час дії угоди Україна досягла певних результатів у цьому напрямку. Існує Рамкова програма "Горизонт 2020", "Горизонт Європа" (12 жовтня 2021 року) та додаткова програма "Горизонт 2020", зокрема концепція Загальнодержавної цільової програми розвитку дослідницької інфраструктури України на період до 2026 року. [46]

Набуття Україною асоційованого членства в Європейській організації ядерних досліджень (ЦЕРН); активна участь у проєктах EUREKA, Європейської міжнародної програми з інновацій та технологій; участь у Європейській хмарній ініціативі (ECI) та ухвалення закону про "хмарні сервіси" в Україні (2020); створення офісу Horizon Europe в Україні (2023). Його основними завданнями є надання інформаційної та організаційної підтримки українським учасникам програми "Горизонт Європа", управління та аналіз виконання проєктів співробітництва у сфері досліджень та інновацій; сприяння активній участі у програмах, орієнтованих на пріоритети України під загальною координацією Міністерства освіти і науки України у сфері досліджень, науки, технологій та інновацій; консультування з питань політики щодо інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA). [46]

Однак через слабкі зв'язки між компонентами національної інноваційної екосистеми, малу частку витрат на НДДКР у ВВП, низьку схильність до подання проектних заявок (порівняно з країнами-членами ЄС) та їх низьку якість, відсутність широких контактів з міжнародними дослідниками та професійних контактів з європейськими партнерами, доступ учасників до ресурсів та фінансування з боку європейських програм залишається обмеженим через брак зв'язків та недостатній рівень знань, навичок та компетенції українських заявників щодо специфіки змісту проектів, юридичних та фінансових питань.

Для країн ЄС виконання цих завдань полегшується завдяки використанню структурних фондів ЄС, зокрема Європейського фонду регіонального розвитку, який фінансує політику "розумної спеціалізації" ЄС.

Основними перешкодами на шляху інтеграції України до ЄЗК є: неузгодженість між стратегічними та концептуальними документами у сфері науки, технологій та інновацій; труднощі із забезпеченням узгодженості та наступності державної політики у цьому контексті; пасивність уряду у забезпеченні інтеграції України до ЄЗК; недостатня узгодженість технологічної та інноваційної політики України з іншими видами політики у сферах освіти, промисловості, підприємництва та інвестицій; менш сприятливе середовище для стимулювання інноваційного попиту. [47]

Після вступу України до Європейського Союзу (ЄС) відкриються такі перспективи:

- Участь у європейській колективній безпеці
- Енергетична безпека в рамках статусу неядерної держави
- Реформування внутрішньої судової системи
- Дотримання прав людини через соціальне забезпечення, соціальна та пенсійна реформа

- Збільшення імпорту якісних європейських послуг та програм розвитку
- Європейська освітня політика та зниження рівня безробіття через можливість працевлаштування за кордоном.

3.3 Аналіз ризиків євроінтеграції України та шляхи їх зниження

У контексті розвитку ринкової економіки України та інтеграції країни в Європу необхідно переглянути деталі функціонування податкової системи України. Незважаючи на те, що на сьогоднішній день було проведено ряд реформ, недоліки в українському законодавстві та застарілі підходи до збору податків все ще створюють проблеми з ефективністю української податкової системи. Проблема створення ефективної податкової системи є однією з найактуальніших в Україні. Вирішення цієї проблеми має відбуватися шляхом вивчення та аналізу як існуючої української правової бази, так і досвіду, накопиченого у світовій податковій сфері.

Проблеми реформування та гармонізації податкової політики загострилися в період переходу податкової політики України до податкових стандартів ЄС. Тому важливо визначити питання, пов'язані з гармонізацією національної податкової політики. Успішне використання інструментів податкової політики сприятиме подоланню фінансової кризи, подальшому економічному зростанню та розвитку українських компаній у різних галузях.

Українська податкова система повинна бути гармонізована з європейською податковою системою. Гармонізація податкових систем в ЄС - це процес, який має певні напрямки розвитку та специфічну динаміку. Європейські країни оптимізують своє оподаткування (наприклад, запроваджують нові методи оподаткування, засновані на самооподаткуванні, підтримують високі соціальні стандарти тощо). Загальні тенденції оподаткування в ЄС мають бути орієнтиром для процесу гармонізації податкових систем у країнах, які бажають приєднатися до ЄС. Наразі

очевидно, що Україна має якнайшвидше долучитися до цього процесу і розвивати найменш гармонізовані сфери в ЄС відповідно до власного "фіскального сценарію", тобто моделі фіскальної політики, яку проводить держава. Загальними пріоритетами є зменшення навантаження на національну податкову систему, подальше скорочення податків і зборів, вирівнювання податкових дисбалансів, орієнтація на використання інноваційних методів адміністрування, обмеження економічно несправедливих податкових преференцій, удосконалення податкових інструментів для стимулювання підприємництва, розвиток податкової культури та підвищення психологічного сприйняття бізнесом і громадськістю дій уряду в сфері податкової політики. Процес гармонізації національних податкових систем з європейськими стандартами повинен розвиватися напередодні нової хвилі світової фінансової кризи та на основі економічної і політичної стабільності в країні. [48]

Деякі з найбільш важливих проблем у сфері оподаткування в Україні полягають у наступному:

- в сучасних умовах оподаткування має більше фіскальне, ніж регулююче значення
- існування великої кількості регуляторних законів, які відносяться до інших галузей права, але більшою чи меншою мірою регулюють систему оподаткування; та
- відсутність належних правових гарантій для учасників податкової системи. [49]

Україні необхідно провести реформи у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією та правосуддя. Хоча Туреччина, яка подала заявку на членство в ЄС у 1987 році, відповідає економічним критеріям ЄС, вона проводить соціальну, політичну та правову політику, яка не є можливою для країни-члена ЄС, і її заявка не буде схвалена. Враховуючи цей прецедент, слід розуміти, що подання заявки на вступ до ЄС - це не фінальний етап, а лише початок великої роботи, спрямованої на те, щоб відповідати очікуванням

країни-партнера. Однак варто зазначити, що наприкінці 2023 року європейські інституції загалом позитивно оцінюють діяльність української влади щодо виконання "домашнього завдання" і найбільшим викликом є продовження цієї діяльності, незважаючи на складну ситуацію, в якій необхідно підтримувати реформування та покращення функціонування національних процесів.

Корупція пронизує різні сфери життя в Україні і є серйозною перешкодою на шляху до європейської інтеграції. Корупція пронизує суспільно-політичну та правову системи і взаємодіє з різними аспектами функціонування держави, включаючи демографічні, національні, соціальні та етнічні характеристики країни. Корупція негативно впливає на політичне життя суспільства, підриває демократичні процеси та загрожує налагодженню ефективного державного управління і суспільних відносин у межах правової системи.

Корупцію можна розглядати як систему негативних дій, що здійснюються органами влади, управління, державними та недержавними підприємствами, установами та організаціями, політичними партіями та посадовими особами. Основною метою цих дій є задоволення інтересів окремих осіб, організацій та компаній шляхом зловживання владою та порушення інтересів суспільства і держави. Україна активно бореться з корупцією, щоб наблизитися до членства в ЄС. За останні роки Україна вжила низку законодавчих та інституційних заходів для посилення своїх антикорупційних зусиль. Були створені спеціалізовані установи, такі як Національне антикорупційне бюро, Спеціалізовані антикорупційні прокуратури, Національне агентство з питань запобігання корупції та Державне антикорупційне агентство. Ці установи відповідають за розслідування та судове переслідування корупційних злочинів. [50]

Уряд також здійснив інституційні реформи, спрямовані на запобігання корупції. Наприклад, було створено електронну систему декларування статків

державних службовців, що зменшило можливість приховування незадекларованих та отриманих корупційним шляхом доходів. Також проводяться реформи у сфері закупівель, фінансового управління та адміністративні реформи для забезпечення прозорості, конкуренції та ефективного використання державних ресурсів. У 2023 році Україна посіла 36 місце у світовому Індексі сприйняття корупції (CPI). Це свідчить про те, що Україна досягла стійкого прогресу в боротьбі з корупцією, незважаючи на складні часи через російську агресію. Державні інституції України, в тому числі антикорупційні органи, створені після Революції Гідності, продовжували функціонувати навіть під час війни і досягли значних результатів. Незважаючи на обмеження, накладені воєнним станом, у 2022 році Уряд виконав більшість своїх антикорупційних зобов'язань. [51]

Таким чином, нинішніми труднощами в реалізації податкової політики України залишаються складність та неузгодженість податкового законодавства, численні зміни до податкового законодавства, надмірне податкове навантаження на платників податків, зниження ділової активності організацій, численні спори між податковими органами та платниками податків, а також значна тінізація економіки. Намір України інтегруватися в європейський економічний та політичний простір вимагає не лише адаптації національного законодавства до вимог ЄС, але й його гармонізації та уніфікації.

Задля вирішення наявних проблем в сфері гармонізації податкового законодавства України та ЄС можна наприклад такими діями:

1. Розробити відповідний податковий "словник", який здебільшого відповідатиме термінології ЄС, та ухвалення його відповідною уповноваженою інституцією.
2. Адаптувати чинний податковий режим, головним чином щодо непрямих податків, таких як митні збори, акцизи та ПДВ, згідно із європейськими нормативними актами.

3. Створення чітких адміністративних систем, налагодження відкритої системи контролю, адміністрування у застосуванні податків, звітності та спрощених вимог до МСП.
4. Реформувати кадрове забезпечення національних органів, що здійснюють адміністрування внутрішніх податків і зборів, та адаптувати їх до існуючих принципів і вимог європейських країн. [50]

Однією із головних проблем України перед вступом до ЄС є величезна втрата населення через війну. Як би довго не тривала війна і як би не загострювалася ситуація на лінії фронту, ще одне дослідження «wiiw» Інституту світової політики, проведене у співпраці з Фондом Бертельсмана, показує, що демографічне відновлення України від наслідків війни, ймовірно, буде неможливим. Навіть у 2040 році населення України, за оцінками, становитиме близько 35 мільйонів. Прогноз 42,8 мільйона у 2021 році - це приблизно на 20 відсотків менше, ніж у довоєнний період. Зокрема, скорочення населення працездатного віку, ймовірно, буде найбільш драматичним і широкомасштабним, що попереджає про те, що дефіцит робочої сили стане основним викликом для реконструкції та економічного відновлення. Очевидно також, що після закінчення війни і вступу України до ЄС молодь та економічно активні люди продовжуватимуть жити в Європі і думатимуть про "побудову кращого життя" для своїх дітей, а не в країнах, що виходять з війни або економічно адаптуються до системи ЄС. [52]

Не менш важливою проблемою для України, яка також пов'язана з відсутністю верховенства права та поширеною корупцією, є традиційно низька привабливість країни для прямих іноземних інвестицій. Жодна інша країна-кандидат на вступ до ЄС не залучила так мало ПІІ, як Україна.

Зважаючи на прогнозоване скорочення населення та нестачу робочої сили в Україні, стимулювання імміграції може бути ефективним шляхом вирішення цієї проблеми.

По-перше, Україна може розглянути спрощення процедур отримання робочих віз для іммігрантів, зокрема шляхом скорочення бюрократичних перешкод та зменшення строків очікування. Це допоможе привернути талановиту та робочу силу з інших країн, яка бажає розвивати свою кар'єру та жити в Україні.

По-друге, важливо забезпечити привабливі умови для проживання та роботи іммігрантів. Це може включати доступне житло, якісну медичну допомогу, освітні можливості для дітей іммігрантів, а також підтримку в адаптації до місцевого культурного середовища.

По-третє, для привернення іммігрантів до України можна розробити спеціальні програми або ініціативи, спрямовані на приваблення певних груп населення. Наприклад, студентські програми, для тих, хто бажає отримати вищу освіту в Україні, або для фахівців у певних галузях, де є дефіцит робочої сили.

Загалом, стимулювання імміграції вимагатиме комплексного підходу з боку влади, включаючи законодавчі зміни, програми підтримки та маркетингові заходи для привернення уваги потенційних іммігрантів.

Занадто малий обсяг прямих інвестицій варто пов'язувати з низькою продуктивністю внаслідок відсталості від сучасних тенденцій системи професійно-технічної освіти, низькі інвестиції у дослідження і розробки та вкрай нерозвинена інфраструктура. До цього додається нестабільна ситуація з безпекою, яка, ймовірно, збережеться навіть і після війни.

Висновки до 3 розділу

Україна має всі передумови економічного зростання в подальшому, такі, як низька заробітна плата, загалом добре освічене населення, технологічний потенціал, потужна промислова база та географічна близькість до промислово розвинених країн Центральної Європи.

Зважаючи на прогнозоване скорочення населення та нестачу робочої сили в Україні, стимулювання імміграції може бути ефективним шляхом вирішення цієї проблеми.

Шляхом вирішення проблеми може бути такий варіант, як розглянення спрощення процедур отримання робочих віз для іммігрантів, зокрема шляхом скорочення бюрократичних перешкод та зменшення строків очікування. Це допоможе привернути талановиту та робочу силу з інших країн, яка бажає розвивати свою кар'єру та жити в Україні.

Також не менш важливим є забезпечення привабливих умов для проживання та роботи іммігрантів. Це може включати доступне житло, якісну медичну допомогу, освітні можливості для дітей іммігрантів, а також підтримку в адаптації до місцевого культурного середовища.

ВИСНОВКИ

У процесі написання бакалаврської кваліфікаційної роботи було здійснено аналіз економічних ефектів для України від майбутнього вступу в ЄС, зроблено обґрунтування оптимізації в контексті реалізації геоекономічного вектору економічної стратегії України в контексті теперішніх кризових умов.

Розглянуто ключові аспекти, такі як відносини між Україною та ЄС, зокрема це нормативно - правове забезпечення між нашою країною та європейським об'єднанням, торговельну співпрацю, інвестиційну діяльність та описано проблеми й шляхи вирішення на шляху до членства у ЄС.

Статистичний аналіз економічних взаємодій в умовах воєнного стану, його впливу на інвестиційні потоки, реакцію фінансового ринку та вплив на структуру промисловості дозволив виявити ключові тенденції. Пошук альтернативних ринків збуту, особливо в умовах воєнного стану, став однією з ключових умов підтримки та початку розвитку інноваційної діяльності.

Міжнародне співробітництво та диверсифікація економіки можна сформулювати, як ключові стратегії для подолання майбутніх кризових викликів в умовах військового конфлікту або непередбачених обставин. Ефективними механізмами стимулювання інноваційної активності варто розглядати такі засоби, як фінансова підтримка, податкові пільги та розвиток освітніх програм

Зокрема, диверсифікація економіки можна визначити критично важливою для зменшення залежності та в подальшому відходу від традиційних секторів та поступового створення стійкої основи для подальшого інноваційного зростання. Розвиток нових секторів: зелена енергія, медичні технології та цифрова трансформація, не лише стимулює економіку, але й сприяє створенню нових робочих місць та розширенню можливостей для інновацій.

На найбільш критичному етапі з точки зору торговельного балансу, зняття ЄС торговельних обмежень щодо українського експорту збільшило експорт (включаючи продукти харчування, сировину для їх виробництва, капітальне обладнання (крім транспортного) та їх компоненти і приладдя), дозволяючи українським товарам на рівних конкурувати з товарами з ЄС. Це спосіб тимчасової підтримки України під час війни та сприяння входженню української економіки в економічний простір ЄС. Процес економічного співробітництва зазнає певних ризиків, на які впливають як внутрішні проблеми України, так і геополітичні зміни в ЄС.

Деякі з проблем, пов'язаних зі вступом України до ЄС, включають:

- Відкриття зовнішніх економічних ринків та збільшення імпорту призведе ще більше до зростання конкуренції з боку вітчизняних виробників та безробіття.
- Соціальні реформи були відкладені через дефіцит державного бюджету.
- Лібералізація візового режиму та конкуренція на внутрішньому ринку праці призвели до трудової міграції та еміграції населення, зменшуючи національний генофонд.
- Пільговий режим в європейських країнах для отримання подвійних дипломів та вступу до іноземних університетів сприяє "відтоку мізків" за кордон.
- Зростання вартості життя.

З початком масштабної війни в Україні та закриттям портів на Чорному морі логістичні маршрути для експорту ускладнилися. Варто враховувати, що такі логістичні маршрути накладають додаткові витрати.

Після початку війни і фактичної втрати доступу до морського транспорту кордон ЄС став чи не єдиним торговим вікном для України, і не тільки для ринку ЄС. Україна продовжує продавати свої товари, в тому числі сільськогосподарську продукцію, через європейські порти до країн Африки та Азії, і рішення ЄС повністю відкрити свої ринки для України є важливим жестом підтримки нашої країни у воєнний час, хоча з іншого боку це також в інтересах народів Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Hodson, Dermot, et al., eds. The institutions of the European Union. Oxford University Press, 2022.
2. Hix, Simon, and Bjørn Høyland. The political system of the European Union. Bloomsbury Publishing, 2022.
3. Володимир Зеленський підписав заявку на членство України у Європейському Союзі –URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249>

4. Бюджету бракує до \$20 млрд у 2024 році. Від 11 січня 2024.URL: <https://forbes.ua/money/derzhbyudzhetu-ne-vistachae-do-20-mlrd-u-2024-rotsi-navit-za-otrimannya-povnoho-mizhnarodnogo-finansuvannya-pyat-mozhlivikh-optsiy-de-ukraini-vzyati-groshi-vid-finanalitikiv-oleksandra-parashchiya-ta--11012024-18460>
5. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» URL: <http://iae.org.ua/>
6. Проскурняк, Станіслав Вікторович. Економічне співробітництво України з країнами ЄС в кризових умовах. Diss. Національний авіаційний університет, 2022.
7. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами.URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page
8. Joint Declaration of the Eastern Partnership summit (Riga, 21-22 May 2015). URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-2>
9. Румянцев А.П. Пріоритети розвитку економічної співпраці України з ЄС / А.П. Румянцев, Д.О. Антоненко // Стратегія розвитку України. – 2018. – № 2. – С. 130- 133.
10. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page
- 11.Послання Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02#Text>
12. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року №1629-IV.
- 13.План дій «Україна-Європейський Союз». Європейська політика сусідства. Дата схвалення Кабінетом Міністрів України: 12.02.2005 р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_693
14. Офіційний сайт ООН. URL: <https://ukraine.un.org/uk>
- 15.Bogush, L. (2023). UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION: FUNDAMENTALS OF LABOUR AND EMPLOYMENT REGULATION. *Three Seas Economic Journal*, 4(4), 11-18
16. Офіційний сайт Представництво України при ЄС URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/>
- 17.Europian commission. Accession criteria URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/accession-criteria_en

18. Солодкова, Катерина, and Дмитро Бойчук. "Копенгагенські та Мадридські критерії вступу до Європейського Союзу: перспективи для України." *Молодий вчений* 11 (75) (2019): 400-403.
19. Боднарчук, Л. "Копенгагенські критерії членства для вступу України в Європейський Союз." Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету (2021): 16-19.
20. Офіційний сайт Національного банку України. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами ЄС. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/EU_q.pdf
21. Макаренко Н. А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російськоукраїнської війни 2022 року на євроінтеграцію / Н. А. Макаренко. // Наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». – 2022. – С. 366–369.
22. Торгівля-2022: третину імпорту товарів в Україну привезли міжнародні автомобільні перевізники. 10.01.2023. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33944.html>.
23. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі України за 2023 рік. Державна служба статистики України: вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
24. Зубко, Тетяна Леонідівна. "ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА–ЄС В УМОВАХ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ." *НАПРЯМ І. ЕКОНОМІКА*: 287.
25. European Commission. EU trade relations with Ukraine. Facts, figures and latest developments. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en#:~:text=Ukraine%20is%20the%20EU's%2015,of%20the%20DCFTA%20in%20201
26. Statistics of trade between Ukraine and the EU [Електронний ресурс]. – 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayinayes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ukrayina-yes>
27. Гайдук К. В ООН порахували, скільки українців виїхали за кордон: рекордна кількість [Електронний ресурс] / Кароліна Гайдук. – 2022. – URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1991409-v-oon-porakhuvai-skilki-ukrayintsiv-viyikhali-za-kordon-rekordnakilkist>.
28. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://bank.gov.ua>

29. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво. Угоду ратифіковано Законом N 368-IV (368-15) від 25.12.2002 р.
30. Halkiv, Liubov, et al. "Innovative, scientific and technical activities in Ukraine: Modern trends and forecasts." *2020 IEEE Third International Conference on Data Stream Mining & Processing (DSMP)*. IEEE, 2020.
31. Офіційний сайт Міністерство освіти і науки України. Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA). URL: <https://mon.gov.ua/tag/era-ua?&type=all&tag=ERA-UA>
32. Кириленко О. В. Про виконання цільової програми наукових досліджень НАН України «Науково-технічні основи енергетичного співробітництва між Україною та Європейським Союзом» (Об'єднання-3) (стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 13 лютого 2019 р.) / О. В. Кириленко // Вісник Національної академії наук України. – 2019. – № 4. – С. 32-36.
33. Офіційний сайт Представництва Євросоюзу в Україні. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm
34. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR) URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en
35. Yakymenko, Yuriy, and Mykhailo Pashkov. "EU Enlargement Considering New Realities: The Ukrainian Direction." *Enlargement and the Future of Europe: Views from the Capitals*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2024. 179-183.
36. Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union (2022, September 27). Joint statement – Remittances to Ukraine. URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/joint-statement-remittances-ukraine_en
37. Іщук С. О. , Полякова Ю. В. , Процевят О. С. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір. Регіональна економіка. 2023, № 1, С. 20-28.
38. Офіційний сайт Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
39. Колісніченко В. Українські металурги в першому кварталі скоротили випуск сталі на 31%. URL: https://gmk.center/ua/news/ukrainski_metalurhy_v_persnomu_kvartali_skorotyly_vypusk_stal_na_31/
40. Петкова, Л. О., and Л. В. Головка. "СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ." *Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Науково-технічною радою Центральноукраїнського*

національного технічного університету (протокол № 13 від «28» грудня 2023 р.): 365.

- 41.Офіційний сайт Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
42. Veselá, N., Rodchenko, V., & Hampel, D. (2022). On the Investment Attractiveness of Ukrainian Companies. *European Journal of Business Science and Technology*. URL: https://www.ejobsat.cz/artkey/ejo-202201-0002_on-the-investment-attractiveness-of-ukrainian-companies.php
43. European Commission (2023). Reconstruction of Ukraine. URL: https://eu-solidarityukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/reconstruction-ukraine_en
44. Туницька, Ю., Туницький, Н., & Гибало, А. (2024). Проблеми інноваційного співробітництва України та ЄС. *Scientific Collection «InterConf»*, (187), 31-34.
45. A new ERA for Research and Innovation — a spotlight on the relevance for European Partnerships. ERA LEARN, 2021. URL: <https://www.eralearn.eu/news-events/news/a-new-era-for-research-and-innovation2013-a-spotlight-onthe-relevance-for-european-partnerships>
46. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 322-р.
47. Turchenko, E. I. (2022). Співробітництво України та Європейського Союзу в інноваційній сфері. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/21.pdf
48. Тюріна М. М. Ефективність податкової політики України в рамках інтеграційних процесів. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 18. С. 213–218
49. Пухальська Я. В., Прохорчук Н. О. Основні недоліки податкової системи України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/57.pdf>
50. Бортнікова, М. Я., & Чиркова, Ю. (2023). ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС. *Економіка та суспільство*, (53).
51. Transparency international UA. Індекс сприйняття корупції. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
52. The Demographic Challenges to Ukraine's Economic Reconstruction. URL: <https://wiiw.ac.at/p-6620.html>

Огляд зарубіжної літератури

1. The Demographic Challenges to Ukraine's Economic Reconstruction

wiiw Policy Note/Policy Report No. 71, July 2023, 44 pages including 3 Tables, 15 Figures

Even before the war started, Ukrainian demographic prospects were almost uniquely negative, even in the context of CESEE. Ukrainian population declined steadily over last decade and the war has significantly worsened Ukraine's already negative demographic outlook, to the extent that a shortage of labour, particularly in certain parts of the country, is highly likely to be one of the main challenges of post-war reconstruction. Our findings show that, regardless of our assumptions regarding the duration of the war and further military escalation, Ukraine's population will not return to its pre-war level even in 2040, and the decline will be most pronounced in the working-age population. Although the population will rise somewhat in the years following the war, as soon as return migration flows run low, the population dynamic will turn negative again. Simulated population size ranges between 34.6m and 35m in 2040, which is around 20% below the 2021 level, with an improved fertility rate and declining mortality having very limited capacity to offset the rapid population decline. Our results suggest that over 20% of refugees will not return after the war, with many of those being working-age Ukrainians and their children, resulting in a long-lasting negative impact on Ukraine's population and reconstruction prospects.

2 Hix, Simon, and Bjørn Høyland. The political system of the European Union. Bloomsbury Publishing, 2022.

Starting from the observation that the European Union now possesses many of the attributes of modern political systems, Hix and Høyland take an innovative approach to analysing, researching and teaching the EU. Using the general theories of political science to understand how the EU works, this text covers each of the main processes in the EU political system - executive, legislative and judicial politics, public opinion, interest groups and democracy, and regulatory, monetary and foreign policies - introducing the key political science tools, reviewing the

relevant theories, and applying the knowledge in detailed descriptive analysis. As well as incorporating new data and the latest research, this new edition examines the consequences of the dramatic political and policy developments in the EU over the past decade. The methodology used in the text makes the political system of the EU accessible to political science students as a whole, as well as those specifically studying and researching the EU.

Анотація дипломної бакалаврської роботи

Butyliuk D.O. «Economic effects of Ukraine's future accession to the EU»

The work analyses theoretical aspects and models describing the impact of EU membership on national economies, with a focus on Ukraine. The aim of the work is to assess the feasibility and potential benefits of Ukraine's EU membership by examining theoretical concepts and empirical research.

The study covers the essence and preconditions of Ukraine's European integration, the stages of development of relations between Ukraine and the EU, and the legal framework of the EU-Ukraine Association. It also analyses the state and dynamics of trade cooperation between Ukraine and the EU countries, the development of investment activity and scientific and technical cooperation within the framework of the Ukraine-EU partnership.

A separate part of the thesis is devoted to the specific challenges of economic cooperation between Ukraine and the EU in wartime, highlighting current problems and risks associated with Ukraine's European integration. The author proposes measures to mitigate these risks and provides recommendations for improving the state policy aimed at promoting Ukraine's integration with the EU.

Based on the work, the author concludes that effective integration strategies and improved public policy can significantly increase Ukraine's economic stability, attract investment and ensure sustainable development. The findings of the study may be useful for public authorities, businesses and academic institutions involved in strengthening relations between Ukraine and the EU.

Key words: EU, European integration, economic cooperation, trade cooperation, international cooperation in wartime, export and import, scientific and technological cooperation, investment activity.

Короткий звіт подібності

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		1
Інтервали		0
Мікропробіли		4
Білі знаки		12

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

12340
Кількість слів

92664
Кількість символів